

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Danieliaus Jankovskij,

II kurso, Europos Sąjungos verslo teisės

studijų studento

Magistro darbas

Vadovo civilinė atsakomybė vidiniuose santykiuose

Vadovė: doc. dr. Lina Mikaloniene

Recenzentas: partnerystės doc. Gintautas Bartkus

Vilnius

2020

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BENDROVĖS VADOVAS KAIP CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SUBJEKTAS	6
1.1. Juridinio asmens vadovo samprata	6
1.2. Juridinio asmens vadovo teisinis statusas	8
1.3. Bendrovės vadovo teisinis statusas darbo teisėje	12
1.4. <i>De facto</i> vadovas	15
1.5. Laikinasis vadovas	18
1.6. Civilinės atsakomybės sąlygos	21
1.6.1. Neteisėti veiksmai	22
1.6.2. Žala	23
1.6.3. Priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga	25
1.6.4. Kaltė	26
2. BENDROVĖS VADOVO PAREIGOS	28
2.1. Lojalumo pareiga (<i>Duty of loyalty</i>)	28
2.2. Rūpestingumo pareiga (<i>Duty of care</i>)	32
2.3. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė	36
2.4. Verslo sprendimo taisyklės atsiradimas bei taikymas Lietuvos teismų praktikoje	42
2.5. Įstatyminės pareigos	46
3. PROCESINĖS BENDROVĖS INTERESŲ GYNIMO FORMOS	49
3.1. Tiesioginis ieškinys	49
3.2. Išvestinis ieškinys	51
IŠVADOS	54
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. Esminę įtaką bendrovėje, priimant verslo sprendimus, turi jos dalyviai ir valdymo organai. Lietuvos teismų praktikoje galima dažnai pastebėti nagrinėjamus ginčus, susijusius su bendrovės vadovo civilinės atsakomybės taikymo klausimais. Šie ginčai kyla dėl vadovo vaidmens priimant verslo sprendimus, kurie daro lemiamą įtaką akcininkų turtui ir bendram bendrovės egzistavimui. Viena vertus, vadovo priimti verslo sprendimai gali užtikrinti sėkmingą bendrovės veiklą, uždirbti pelno ir sukurti palankias vystymuisi galimybes rinkoje, o kita vertus – galima pastebėti, kad aplaidus vadovavimas gali kelti rimtą pavojų bendrovės gyvybingumui. Yra žinoma, kad aplaidūs ir itin rizikingi vadovo sprendimai gali sukelti nuostolius bendrovei ir netgi privesti bendrovę prie nemokumo ribos bei tuo pačiu gali destabilizuoti ekonomikos augimą atitinkamoje rinkoje.

Šio darbo aktualumą lemia bendrovės valdymo organų, konkrečiu atveju – bendrovės vadovo, teisinio statuso kompleksiskumas. Pirmiausia, kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, jog bendrovės vadovai turi daugiausiai pareigų pagal įstatymą¹, todėl būtent bendrovės vadovo išsamus teisinis reglamentavimas yra vadovo teisinės padėties aiškumo užtikrinimo prielaida. Be abejo, vadovai turi tiksliai žinoti kokio elgesio tam tikrose situacijose iš jų tikimasi, kokios yra numatytos vadovui nustatytų pareigų taikymo ribos, ir, galiausiai, kokių teisinių pasekmių gali tikėtis vadovas pažeidęs šias pareigas. Todėl kompetentingas bendrovės valdymas, tuo pačiu ir tinkamas vadovo pareigų vykdymas, gali užkirsti kelią atsirasti padariniams už minėtų pareigų nevykdymą.

Antra, vadovo teisinės padėties apibrėžtumas gali turėti įtakos bendrovės vadovui priimant verslo sprendimus. Nesant išsamaus vadovo teisinės padėties reglamentavimo bei aiškių vadovo atskomybės ribų, vadovui yra atveriamos galimybės imtis bendrovei ekonomiškai nenaudingų tiek aktyvių veiksmų (t. y. nepagrįstai rizikingas sprendimų priėmimas, savanaudiškas veikimas, savo asmeninių tikslų siekimas), tiek pasyvių veiksmų (t. y. susilaikant nuo naudingų bendrovei sprendimų priėmimo arba paprasčiausiai nevykdant įstatymais numatytų fiduciarinių pareigų). Anksčiau minėti aktyvūs ir pasyvūs veiksmai yra pagrįstas pagrindas taikyti bendrovės vadovui civilinę atsakomybę.

Lietuvos teismų formuojama praktika bendrovės vadovo civilinės atsakomybės taikymo klausimu nėra vienoda ir, dažnai pastebima, kad stokojanti nuoseklumo.

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga „Bendrovės vadovo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo“, 2016 m. lapkričio 23 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos/67>>.

Nagrinėjant teismų išaiškinimus galima pastebėti, kad teismai dažnai susiduria su sunkumais nustatant bendrovės vadovo civilinės atsakomybės teisinį pagrindą – ar konkrečiu atveju vadovui taikoma materialinė atsakomybė kaip bendrovės darbuotojui remiantis darbo teise, ar, visgi, taikytina civilinė atsakomybė kaip bendrovės vadovui Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 straipsnio pagrindu (toliau – CK). Šiame darbe bus nagrinėjama vadovo atsakomybės dualizmo problematika, siekiant suteikti atvejams aiškumo, kai bendrovės vadovui taikoma atsakomybė pagal civilinę teisę.

Papildomai darbo aktualumą lemia naujo Lietuvos Respublikos Darbo kodekso (toliau – Darbo kodeksas, DK) priėmimas. Nustatant vadovo civilinės atsakomybės taikymo pagrindus yra nagrinėjamos naujo Darbo kodekso normos, kurios reglamentuoja vadovo, kaip darbuotojo, materialinę atsakomybę už netinkamai vykdomas darbo funkcijas.

Galiausiai, šiame darbe taip pat nagrinėjama naujausia Lietuvos teismų praktika, susijusi su faktinio (*de facto*) bei laikinojo vadovo taikytinos civilinės atsakomybės atribojimo klausimu. Šio vadovo teisinio statuso bendrovėje atribojimo keblumai iki šiol kelia neaiškumų teismams, vertinant civilinės atsakomybės taikymo klausimą vadovui. Pažymėtina, kad būtent teisingas vadovo teisinės padėties bendrovėje nustatymas yra vienas iš lemiamų veiksnių nustatant vadovui taikytinos atsakomybės pagrindą.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas – išanalizuoti bendrovės vadovo teisinio statuso ypatumus, civilinės atsakomybės taikymo ribas bei procesines bendrovės teisių gynimo galimybes.

Darbo uždaviniai. Siekiant numatytų šio darbo tikslų, keliami tokie darbo uždaviniai:

- išanalizuoti bendrovės vadovo teisinę padėtį vidiniuose santykiuose;
- išnagrinėti bendrovės vadovui taikomos civilinės atsakomybės ypatumus pagal civilinę teisę;
- išanalizuoti bendrovės vadovo lojalumo, rūpestingumo pareigų bei verslo sprendimo priėmimo taisyklių turinį;
- išnagrinėti procesines bendrovės teisių gynimo formas.

Tyrimo objektas. Šio darbo objektas yra bendrovės vadovui taikytinos civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo analizė. Atsižvelgiant į vadovo pareigų gausą, darbe orientuojamasi tik į *vidinius* bendrovės ir vadovo santykius. Vidiniai santykiai yra suprantami kaip bendrovės vadovo santykis su pačia bendrove (valdyba, stebėtojų taryba) ir jos dalyviais (akcininkais), todėl šiame darbe vadovo santykiai su trečiaisiais

asmeminimis nebus aptariami. Be to, šiame darbe yra nagrinėjamos populiariausios Lietuvoje bendrovių teisinės formos – akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė. Galiausiai, šiame darbe bus analizuojami tik mokių bendrovių vadovo teisinių santykių atvejai.

Tyrimo metodai. Siekiant šiame darbe užsibrėžtų tikslų ir uždavinių, panaudoti šie tyrimo metodai:

- vadovaujantis *lyginamuoju metodu* įvertinamos bendrovės vadovo atsakomybės, pareigų bei verslo sprendimo taisyklės taikymo skirtumai įvariose valstybėse.
- Remiantis *istoriniu metodu* vertinami teismų praktikos pakeitimai, vadovo teisinio statuso raida bei tam tikrų teisės normų atsiradimo procesai.
- *Sisteminės analizės metodu* dėka atskleidžiamas bendrovės vadovo teisinis statusas.
- *Loginės analizės* bei *lingvistiniu metodu* yra ištirtas norminių teisės aktų, teismų praktikos bei teisės doktrinos turinys, siekiant nustatyti bendrovės vadovui taikytinos civilinės atsakomybės rūšį.

Darbo originalumas. Nors ši tema moksliniuose darbuose buvo nagrinėta ir anksčiau, tačiau šių dienų kontekste nagrinėjamos temos aktualumas vis labiau auga. Sparčiai besivystančioje verslo aplinkoje, atsiradus naujoms verslo veikimo nišoms, kaip, pavyzdžiui, verslo startuoliai, dirbtinio intelekto technologijos ir pan., šiame baigiamajame darbe nagrinėjamos temos problematika reikalauja nuolatinio ir naujomis verslo organizavimo sąlygomis paremtos analizės. Nuolat besikeičiančioje Lietuvos verslo aplinkoje kiekvieną kartą reikia nustatyti bendrovių vadovams taikytinų pareigų apimtį bei atsakomybės ribas tam, kad formuotųsi naujausias požiūris į bendrovės vadovo vaidmenį verslo aplinkoje bei teismų praktikoje.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame darbe remiamasi Lietuvos ir užsienio teisės aktais, pavyzdžiui, Lietuvos darbo kodeksu (toliau – DK), Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu (toliau – CK), Lietuvos Respublikos acinių bendrovių įstatymu (toliau – ABĮ), taip pat nagrinėjami kiti specialūs įstatymai, reglamentuojantys vadovo civilinę atsakomybę. Rašant darbą taip pat analizuojama teisės doktrina: MIKELĖNO V., DAVULIO T., GREIČIAUS R., BAGDANSKIO T. ir kitų Lietuvos teisės mokslininkų darbai, kuriuose analizuojamos vadovo teisinio statuso nustatymo problemos bei civilinės atsakomybės taikymo ypatumai. Galiausiai, šiame darbe bus skiriamas didelis dėmesys naujausiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai.

1. BENDROVĖS VADOVAS KAIP CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SUBJEKTAS

1.1. Juridinio asmens vadovo samprata

Visuotinai yra pripažįstama, kad vadovas yra ypatingas ir vienas svarbiausių teisinių santykių subjektas. Lietuvių kalbos žodyne vadovo apibrėžimas atskleidžiamas per vadovui taikytinos atsakomybės ir jo atliekamų funkcijų prizmę: „tas, kas vadovauja, tas ir yra atsakingas“.² Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra suformuluotas baigtinis juridinio asmens vadovo statuso apibrėžimas, kadangi vadovo teisės ir pareigos Lietuvoje yra nustatomos skirtinguose teisės aktuose. Galima pastebėti, kad dažniausiai bendrovės vadovo sąvoka suprantama kaip vienasmenis bendrovės valdymo organas (direktorius, generalinis direktorius) ir bendrovės kolegialus valdymo organas (dažniausiai priskiriami valdybos nariai ir stebėtojų taryba).³

Remiantis CK 2.81 straipsnio 1 dalimi, „juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus“⁴. Valdymo organai Lietuvoje gali būti vienasmeniai arba kolegialūs⁵. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo⁶ 19 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo (toliau – Individualių įmonių įstatymas) 7 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad individualioje įmonėje privalo būti vienasmenis valdymo organas – individualios įmonės vadovas. Individualios įmonės savininkas kartu yra ir vienasmenis individualios įmonės valdymo organas – įmonės vadovas, jeigu individualios įmonės nuostatai nenustato kitaip⁷. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje taip pat numatyta, kad „viešoji įstaiga turi turėti organą – visuotinį dalininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – viešosios įstaigos vadovą“⁸. Lietuvos Respublikos

² Lietuvių kalbos institutas. Lietuvių kalbos žodynas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/dabartinis>>.

³ The Law Commission and The Scottish Law Commission (Law Com No. 261, Scot Law Com no 173). Company directors: regulating conflicts of interests and formulating a statement of duties. September, 1999, p. 309 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.scotlawcom.gov.uk/files/7312/7989/6683/rep173.pdf>>

⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>>.

⁵ BAKANAS, Andrius; BARTKUS, Gintautas, et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 180.

⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080?jfwid=q8i88lpik>.

⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222038/asr>.

⁸ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29578/asr>>.

kooperatinių bendrovių įstatymo 17 straipsnio 5 dalyje reglamentuojama, kad „nepaisant to, ar sudaroma valdyba, ar ne, kooperatinėje bendrovėje turi būti administracijos vadovas“⁹. Administracijos vadovas yra suprantamas kaip vienasmenis valdymo organas. Bendrovės vadovo kaip valdymo organo vaidmuo yra ypatingai svarbus, kadangi būtent per vadovą bendrovė įgyja teises bei pareigas, jas vykdo ir prisiima atsakomybę. Bendrovės teisinio subjektiškumo įgyjimas taip pat negalėtų būti įgyvendintas be bendrovės vadovo vaidmens¹⁰. Vienas iš svarbiausių šaltinių, kuriame yra įtvirtintos pagrindinės ir fundamentalios bendrovės vadovo pareigos – CK 2.87 straipsnis.

Teisės doktrinoje galima išskirti organinę ir atstovavimo (įgaliojimo) teorijas, kuriose yra apibūdinamas bendrovės vadovo teisinis statusas. Pagal organinės teorijos principą vadovas yra suprantamas kaip bendrovės sudedamoji dalis, atstovavimo teorijoje bendrovės vadovas – tik kaip juridinio asmens atstovas, ir jo veiksmai yra priklausomi nuo jam suteikto įgaliojimo veikti bendrovės vardu.¹¹

Tarp Lietuvos teisės mokslininkų šių teorijų aiškinimas bei taikytinumo Lietuvoje klausimo vertinimas skiriasi nežymiai. Pavyzdžiui, MIZARAS V. teigimu, Lietuvoje yra pripažįstama organinė teorija, tokią išvadą galima daryti vien atsižvelgiant į CK 2.81 straipsnio 1 dalies dispoziciją¹². GREIČIUS R. teigia, kad tarp bendrovės ir jos vadovo nėra įstatyminių atstovavimo teisinių santykių, kadangi bendrovės vadovą skirianti (sudaranti sutartį) bendrovė (per savo valdymo organus) išreiškia valią būti atstovaujama konkretaus asmens¹³. Papildomai VĖLYVIS S. aiškina, kad santykiuose tarp bendrovės ir jos vadovo atstovavimo nėra, kadangi bendrovė gali įgyti teises ir civilines pareigas tik per savo valdymo organą – vadovą, o pastarasis veikia įstatymų bei įstatų suteiktose teisių ribose¹⁴. Galiausiai JAKUNTAVIČIŪTĖS G. nuomone, bendrovės ir bendrovės vadovo teisinių santykių negalima priskirti prie tradicinių atstovavimo teisinių santykių grupės, nes bendrovės vadovas veikia kaip bendrovės organas, o ne kaip atskiras subjektas, kaip yra atstovavimo teisiniuose santykiuose¹⁵.

⁹ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymas [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5474/asr>>.

¹⁰ Jakuntavičiūtė, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?*, 2010 m., [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.

¹¹ Edwards, V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 49.

¹² Mizaras, M., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 388.

¹³ Greičius, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 125–126.

¹⁴ Vėlyvis, S., *Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997, p. 208.

¹⁵ Jakuntavičiūtė, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?*, 2010 m., [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.

Bendrovės vadovo skyrimas yra vienas iš kertinių bendrovės veiklos veiksnių, kadangi nesant jam, negali būti ir įprasto juridinio asmens egzistavimo, nes nėra vieno iš svarbiausių juridinio asmens požymių – galėjimo įgyti teises ir pareigas savo vardu.¹⁶

Taigi šios nagrinėjamos dalies kontekste atkreiptinas dėmesys į LAT išaiškinimus, kad bendrovėje nuolat privalo būti asmuo, kuris atlieka bendrovės vadovo funkcijas. Jeigu vadovo įgaliojimų terminas yra pasibaigęs ir kitas vadovas nėra paskirtas, jis išlieka bendrovės vadovo pozicijoje.¹⁷ Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad bendrovės vadovas, veikdamas bendrovės interesais išreiškia pačios bendrovės teisingumą, o atstovavimo atveju – paprastai išreiškiamas atstovo teisingumo turinys.¹⁸ Iš to kas išdėstyta anksčiau, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje yra pripažinta organinė teorija, tačiau praktikoje galima pastebėti, jog yra taikomos atstovavimo teorijos idėjos, kurios yra prieštaraujančios organinei teorijai.

Svarbu pažymėti, kad teisės literatūroje egzistuoja vidinė ir išorinė valdymo organo funkcijos. Vidinė valdymo funkcija apima kasdienį bendrovės valdymą bei su valdymu susijusius priimamus sprendimus, tuo tarpu išorinė funkcija – tai bendrovės atstovavimas santykiuose su trečiaisiais asmenimis.¹⁹ Vadovo vidines funkcijas vertinant bendrai, galima pažymėti, kad bendrovės vadovas yra atsakingas už akcininkų sušaukimą, finansinės atskaitomybės sudarymą, duomenų perdavimą registrams (pvz. Valstybės įmonei Registrų centrui), taip pat bendrovės vadovas turi organizuoti bendrovės veiklą, priimti, atleisti jos darbuotojus (taip yra sukuriami darbo teisės santykiai su bendrove). Pažymėtina, kad bendrovėje vadovas gali atlikti ir valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas, jeigu nėra sudaroma valdyba. Svarbu pažymėti, kad bendrovės vadovas kasdien daro lemiamą įtaką bendrovei, kadangi teisės aktuose galima pastebėti tokius atvejus, kai priimant sprendimą nei valdyba nei akcininkų susirinkimas negali daryti įtakos. Plačiau bendrovės vadovo įstatyminės pareigos vertinamos viena iš tolimesnių šio darbo dalių.

1.2. Juridinio asmens vadovo teisinis statusas

Kaip ir minėta anksčiau, vadovas bendrovėje – valdymo organas, atliekantis pagrindinį vaidmenį bendrovės valdyme, kuris atsakingas ne tik už kasdienį verslo procesų organizavimą, bet ir pačios bendrovės sėkmingą veiklos vykdymą. Tam, kad bendrovės

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Birių krovinių terminalas“ v. LK AB „Klaipėdos Smeltė“, 3K-3-284/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje R.B v. UAB „Europa Group“, „Group Europa Investment“, Nr. 3K-3-238/2007.

¹⁸ Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė. I. Tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 290.

¹⁹ MIZARAS, M., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, (p. 54).

veiklos vykdymas būtų efektyvus ir tuo pačiu pelningas, vadovas privalo pasižymėti atitinkama kompetencija, žiniomis ir patirtimi atitinkamoje verslo srityje. Vadovas taip pat privalo veikti ne tik bendrovės, bet ir akcininkų interesams. Teismų praktikoje dažnai yra pabrėžiama, kad tarp pačios bendrovės, jos valdybos ir akcininkų susiklosto būtent *pasitikėjimo* arba *fiduciariniai*²⁰ santykiai.

Nustatant bendrovės vadovo teisinį statusą, svarbu įvertinti tiek civilinio, tiek darbo teisės santykio egzistavimo laipsnį tam, kad būtų nustatytas vadovui taikytinos atsakomybės klausimas. ABĮ numato, kad už bendrovės vadovo rinkimą ir atšaukimą yra atsakinga bendrovės valdyba, kuri taip pat gali nustatyti vadovo atlygį, tvirtinti pareiginius nuostatus, skatinti vadovą arba skirti jam nuobaudas.²¹ Taip pat pažymėtina, kad jeigu valdyba nėra sudaryta, tuomet už bendrovės vadovo paskyrimą yra atsakinga stebėtojų taryba, o jeigu nėra sudaryta stebėtojų taryba, tada – visuotinis akcininkų susirinkimas.²² ABĮ 37 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta sąlyga, kad su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis. Sutartį su bendrovės vadovu bendrovės vardu pasirašo valdybos pirmininkas ar kitas valdybos įgaliotas narys. Tuo atveju, kai valdyba nėra sudaroma, sprendimą dėl vadovo paskyrimo atitinkamai priima stebėtojų taryba arba visuotinis akcininkų susirinkimas. Sutartį su bendrovės vadovu, kuris yra bendrovės valdybos pirmininkas, pasirašo valdybos įgaliotas valdybos narys.²³

LAT savo nutartyje pažymėjo, kad teisė atšaukti bendrovės vadovą yra *absoliuti* ir kompetentingas bendrovės organas turi teisę atleisti (atšaukti) iš pareigų bendrovės vadovą ir be jo kaltės.²⁴

Anot JAKUNTAVIČIŪTĖS G., „vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių bendrovės vadovo teisinės atsakomybės prigimties nustatymo problemos egzistavimą, yra nuolat plėtojamas vadovo teisinio statuso bei atsakomybės dualizmas“.²⁵ Pasak minėtos mokslininkės, „teisės teoretikai ir teisės praktikai, spręsdami įvairius teisės kazusus, labai

²⁰ Vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja fiduciariniai santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-1027-241/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/tp/1770791&Zodziai=%22fiduciariniai%20santykiai%22&ZodziaiKur=pa4#B_0>

²¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas 34 straipsnis 2 dalis, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080?jfwid=q8i88lpik>>

²² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835, [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>>.

²³ *Ibid*

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje V. Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė, Nr. 3K-7-760/2001.

²⁵ Jakuntavičiūtė, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?*, 2010 m., [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.

dažnai susiduria su dilema, kokia teisės norma (civilinė ar darbo) reikia vadovautis, kai iškyla bendrovės vadovo teisinės atsakomybės klausimas. Galima pastebėti, kad nei teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje nėra vienos pozicijos, pagrindžiančios galimus šios problemos sprendimo būdus“.²⁶

Bendrovės vadovo teisinio statuso dualizmo problema, kurią atitinkamai galima suprasti ir kaip vadovo atsakomybės dualizmą, pasireiškia dėl to, kad vadovas, kuris įgyvendina jam paskirtas funkcijas ir atstovauja bendrovę, taip pat yra bendrovės darbuotojas, kuriam taikomos Darbo kodekso normos, bei tuo pačiu yra ir bendrovės valdymo organas, kuriam tokiu atveju jau yra taikomos civilinės teisės normos, kurios reguliuoja ir nustato civilinę vadovo atsakomybę.²⁷ Dėl to neretai yra sudėtinga nustatyti kokiais atvejais bendrovės vadovas turi būti atsakingas pagal Darbo kodeksą, o kokiais atvejais vadovui reikia priimti atsakomybę kaip civilinių teisinių santykių subjektui. Nuo naujo CK įsigaliojimo teismų praktika buvo formuojama ganėtinai kategoriškai, pavyzdžiui, 2006 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog bendrovės vadovo teisinė padėtis yra *unikali*. Anot Teismo, „sudaryta su vadovu darbo sutartis atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius santykius, kuriems taikytinos pavedimo sutartį reglamentuojančios teisės normos“.²⁸ JAKUNTAVIČIŪTĖS G. teigimu, su tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija negalima vienareikšmiškai sutikti, kadangi su bendrovės vadovu sudarius darbo sutartį, visgi negalima paneigti jos egzistavimo fakto. Remiantis DAVULIO T. pateiktu dualizmo problemos sprendimu, civilinės bei darbo teisės normos, nustatant vadovo teisinį statusą, reikia atskirti taip: 1) Darbo kodekso teisės normos bendrovės vadovui turi būti taikomos tik tada, kai vadovas veikia bendrovės viduje ir veikia išskirtinai kaip darbuotojas; 2) civilinės teisės normos bendrovės vadovui turi būti taikomos, kai pastarasis veikia bendrovės išorėje ir veikia išskirtinai kaip bendrovės valdymo organas. Taip pat, anot minėto mokslininko, bendrovės vadovui civilinė atsakomybė turi būti taikoma tada, kai vadovo veiksmai yra susiję su jo kompetencijų įgyvendinimu. Žinoma, darbo teisės normos turi būti taikomos ir visais kitais atvejais, kai

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 straipsnio 7 dalyje numatyta, jog juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdamas pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>>.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-123/2006. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/278245365553691/3K-3-123/2006>>.

vadovas veikia tik kaip darbuotojas.²⁹ Jau 2009 m. LAT pripažino, kad Lietuvoje egzistuoja vadovo ir bendrovės santykių dualizmas. Byloje teismas be kita ko išaiškino, kad jeigu bendrovės vadovas netinkamai vykdo arba visiškai nevykdo savo pareigų (civilinio pobūdžio pareigų) jam kyla atsakomybė pagal civilinės teisės normas. Bendrovės vadovas, kuris nesilaiko įstatyminių normų ir pažeidžia ar viršija savo pareigas, privalo atlyginti žalą, kuri atsiranda dėl jo kaltės. Anot Kasacinio teismo, Lietuvos darbo kodekso normos nereglamentuoja civilinės atsakomybės teisinių santykių, juridinio asmens valdymo organų veiklos, jų atsakomybės už civilinio teisinio pobūdžio pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Tuo pačiu teismas pažymėjo, jog negalima manyti, kad Darbo kodekse įtvirtintos normos, kurios reglamentuoja darbuotojo materialinę atsakomybę, tuo pačiu reglamentuoja ir vadovo atsakomybę už jo pareigų netinkamą vykdymą ar bendrai jų nevykdymą. Visgi teismas šioje byloje padarė išvadą, kad bendrovės vadovo atsakomybė už fiduciarinių pareigų pažeidimą yra materialinė pagal darbo teisę.³⁰

Parodant Kasacinio teismo formuojamos praktikos raidą, svarbu paminėti ir 2017 m. LAT nutartį, kurioje teisėjų kolegija pažymėjo, kad „ankstesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vadovo atsakomybės skirstymo į civilinę ir materialinę esminis kriterijus buvo ne teisės normos, kurios pažeistos, bet *vadovo veiklos adresatas*. Civilinės atsakomybės atveju pažeidimai kildavo iš vadovo santykių su trečiaisiais asmenimis, o materialinės atsakomybės atveju – iš vadovo veiklos, nukreiptos į įmonės vidų“.³¹ Svarbus bendrovės vadovo civilinės ir materialinės atsakomybės atskyrimo kriterijus aktualiausioje LAT praktikoje yra būtent pažeistas vadovo pareigų pobūdis, kuris neturi priklausyti nuo to, kur pasireiškia pažeidimas: ar bendrovės viduje, ar santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Teismas nustatė, kad bendrovėje vadovas savo teisinį statusą įgyja juridinio fakto pagrindu (pagal ABĮ), pavyzdžiui, valdybos nutarimu. Anot Teismo, bendrovės vadovo teisinis statusas nėra įgyjamas, kai vadovas pasirašo darbo sutartį, kadangi įstatymuose bendrovės vadovui yra nustatytos pareigos, kurios yra išimtinės, ir jų negalima

²⁹ DAVULIS T., *Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje*. Iš *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: liber amicorum* Valentinas Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2008, (p. 99.)

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs sprendimai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/92584870597449/3K-7-444/2009>>.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-177-701/2017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=be4dc128-305b-454b-94dd-16a437b5f228>>.

pakeisti darbo sutartimi. Tokių bendrovės pareigų pažeidimas sukels civilinę, o ne materialinę atsakomybę.

Pažymėtina, kad šiame sprendime teismas buvo suformulavęs dvi aiškinimo taisykles, kurios padeda suprasti kokiais atvejais taikyti civilinę ir materialinę atsakomybę. Remiantis *pirmąja* taisykle bendrovės vadovui taikytina civilinė atsakomybė, atsižvelgiant į bendrovės vadovo veiksmą, kuris sukėlė žalą. Svarbu šioje taisyklėje atsižvelgti į pačią pažeistą pareigą, jos rūšį bei pobūdį. Jeigu vadovas sukelia bendrovei žalą, pažeisdamas savo kompetenciją, ir veikia kaip valdymo organas – taikoma civilinė atsakomybė. *Antroje* taisyklėje reikia nustatyti, ar bendrovei vadovas sukėlė žalą būdamas kaip darbuotojas. Kad tokia taisyklė būtų taikoma, reikia eliminuoti bendrovės vadovo, kaip valdymo organo, kompetencijos pažeidimą (nustatyti, kad vadovas nėra pažeidęs jam, kaip valdymo organui, nustatytos kompetencijos). Tokiu atveju taikoma materialinė atsakomybė pagal darbo teisę.

Apibendrinant galima teigti, kad sprendžiant dualizmo problemą teisės mokslininkų bei teismų siūlomi šios problemos sprendimo variantai per pastarąjį dešimtmetį keitėsi ir buvo kontraversiški. Būtent toks nevienodas požiūris lemia vadovo teisinį statusą bendrovėje bei jam taikytinų pareigų apimtį.

1.3. Bendrovės vadovo teisinis statusas darbo teisėje

2017 m. įsigaliojusio naujo Darbo kodekso kontekste svarbu išsiaiškinti vadovo statusą darbo teisėje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Darbo kodekso 21 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog darbuotojas yra fizinis asmuo, įsipareigojęs atlygintinai atlikti darbo funkciją pagal darbo sutartį su darbdaviu. Darbuotoju gali būti darbinį teisnumą ir veiksnumą turintis fizinis asmuo. Darbuotojas darbinį teisnumą ir veiksnumą įgyja, kai jam sukanka šešiolika metų (išskyrus įstatymų nustatytas išimtis).³² Vertinant vadovo teisinį statusą, remiantis darbo teise, yra aktualios DK 101 straipsnio nuostatos, numatančios, kad su bendrovės vadovu, dirbančiu atlygintinai, privalo būti sudaryta darbo sutartis (DK 101 straipsnio 1 dalis). Be to darbo teisės nuostatos yra aktualios ir vadovo santykių su bendrove pasibaigimui. Juridinio asmens vadovo atšaukimas yra juridinę reikšmę turintis faktas, kuris sudaro pagrindą darbo sutarčiai pasibaigti. Bendrovės vadovo atšaukimas yra lemiamas aspektas darbo santykių pabaigai. Kaip ir anksčiau minėta, vadovo atšaukimas yra savarankiškas (specifinis), jis taikomas specialiam subjektų ratui.

Svarbu paminėti, kad palyginus su Darbo kodekse įtvirtintais darbuotojo atleidimo pagrindais, nutarimas atšaukti vadovą, anot BAGDANSKIO T., yra daug greitesnis ir

³² Lietuvos Respublikos darbo kodeksas [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f6d686707e7011e6b969d7ae07280e89/asr>>.

paprastesnis. Kai priimamas nutarimas atšaukti vadovą iš pareigų, nereikia papildomo darbo sutarties nutraukimo pagrindo, kadangi šis pagrindas yra pakankamas darbo santykių su vadovu pasibaigimui. BAGDANSKIS T. apibūdino minėtą papildomą pagrindą (jeigu jis nurodomas) kaip nebūtiną ir perteklinį, kuris gali komplikuoti vadovo atleidimą. Naujame Darbo kodekse su bendrovės vadovu darbo sutartis gali būti nutraukta atšaukus juridinio asmens vadovą vadovaujantis Darbo kodekso 104 straipsnio 1 dalimi. Galima pastebėti, kad jeigu su juridinio asmens vadovu darbo santykiai pasibaigia kitais pagrindais, pavyzdžiui, Darbo kodekso 57 straipsnio pagrindu, turi būti laikomasi įspėjimo terminų, išeitinių išmokų bei papildomų socialinių garantijų išmokėjimo. Galiausiai, vadovo atleidimo atveju, darbdavys gali pats pasirinkti minėtus atleidimo pagrindus, bet vadovo atšaukimas iš pareigų yra greičiausias ir paprasčiausias būdas tam tikslui pasiekti.³³

Verta atkreipti dėmesį į 1998 m. kovo 19 d. įsigaliojusius Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus, kuriuose buvo leista su bendrovės vadovu sudaryti ne tik darbo, bet ir civilinę sutartį, ir taip buvo numatomas naujas vadovavimo sutarties institutas. Tačiau neužilgo įsigaliojus naujam Akcinių bendrovių įstatymui, buvo grįžta tik prie darbo sutarties su vadovu sudarymo privalomumo kaip būtino vadovo ir bendrovės teisinių santykių egzistavimo patvirtinančio juridinio fakto. T. Davulio nuomone, toks teisinis reglamentavimas leido daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas vadovo ir bendrovės santykius pripažįsta tik darbo teisiniais santykiais.³⁴ B. MARTIŠIENĖ daktaro disertacijoje pritarė T. DAVULIO pozicijai, tačiau pridūrė, kad teisės aktuose įtvirtinama daug bendrovės vadovo, kaip darbuotojo statuso išimčių, pavyzdžiui, įstatyminė pareiga saugoti bendrovės komercines paslaptis (Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 11 d.), ginčų nagrinėjimas teismuose (Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d.), todėl bendrovės ir jos vadovo teisiniai santykiai vertintini kaip darbo santykiai su tam tikrais ypatumais.³⁵

Galima apibendrinti, kad bendrovės vadovas yra darbuotojas, turintis specialaus darbuotojo statusą dėl jam įstatymais suteikiamų specialių teisių ir pareigų, kurių neturi kiti

³³ MALINAUSKAITĖ-EMBREKTĖ, A., *Ar galima bendrovės vadovo darbo sutartį nutraukti darbdavio valia nesant darbuotojo kaltės?* Vilnius: Verslo žinios, 2019 m. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.vz.lt/verslo-valdymas/2019/08/20/ar-galima-bendroves-vadovo-darbo-sutarti-nutraukti-darbdavio-valia-nesant-darbuotojo-kaltes#ixzz64ZcUDnf0>>.

³⁴ DAVULIS T., *Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje*. Iš *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: liber amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 114.

³⁵ MARTIŠIENĖ, B. *Darbo santykių reguliavimo civiliniai teisiniai aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 116-117 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120629_152513-66880/DS.005.0.01.ETD>

bendrovės darbuotojai, pavyzdžiui, pareiḡa veikti sąžiningai ir protingai.³⁶ Įstatymo leidėjo valia kvalifikuoti bendrovės vadovą išreiškiama per darbo sutarties su vadovu sudarymo institutą.

Tuo tarpu užsienio valstybėse yra skirtingai suprantamas bendrovės vadovo teisinis statusas. Anot A. ABRAMAVIČIAUS ir V. MIKELĖNO, daugelyje užsienio valstybių teisės aktai irgi numato darbo sutarties su bendrovės vadovu sudarymą, bet kartu yra pripaḡįstama, kad tarp bendrovės ir vadovo yra civiliniai, o ne darbo santykiai. Toks reguliavimas gali būti paaiškintas tuo, kad daugelyje užsienio valstybių darbo sutartis – viena iš civilinių sutarčių rūšių, o darbo sutartį reguliuojančios normos yra Civiliniame kodekse, kas, iš esmės, skiriasi nuo Lietuvos suformuotos praktikos.³⁷ Pavyzdžiui, Vokietijos civiliniame kodekse yra numatyta, jog viena iš civilinių sutarčių rūšių yra darbo sutartis.³⁸ Galima pastebėti, kad Vokietijos teisinėje sistemoje yra galimybė su bendrovės vadovu sudaryti narystės, pavidimo ir paslaugų teikimo sutartis. Yra žinoma, kad Vokietijoje bendrovės su vadovais dažniausiai sudaro paslaugų teikimo sutartis. Pagal paslaugų teikimo sutartį bendrovės vadovas laikomas vadovavimo paslaugas teikiančiu teisės subjektu.³⁹

Daugelio užsienio valstybių teisėje pripaḡįstamas toks teisinis reglamentavimas, kai tarp bendrovės ir vadovo susiklosto civiliniai teisiniai santykiai pavidimo sutarties pagrindu. Toks teisinis reglamentavimas yra įtvirtintas Belgijoje, Graikijoje, Liuksemburge, Portugalijoje bei Prancūzijoje. Prancūzijoje numatyta galimybė su bendrovės vadovu sudaryti ir darbo sutartį, tačiau kartu pabrėžiama, jog už žalą bendrovei vadovas atsako pagal bendrąsias civilinės atsakomybės taisykles.⁴⁰

Užsienio valstybių praktikoje pastebima, kad bendrovės vadovo atsakomybė gali kilti pagal civilinės, o ne darbo teisės normas. Daugumoje užsienio valstybių bendrovėms taip pat yra suteikta galimybė sudaryti su vadovu darbo sutartį, tačiau šios sutarties sudarymas savaime nereiškia, jog vadovui bus taikoma ta pati teisinė apsauga, kaip ir kitiems bendrovės darbuotojams, ar kad jo atsakomybė bus nustatoma pagal darbo teisės normas.

³⁶BAGDANSKIS, T. *Darbdaviui atstovaujantio asmens materialinės atsakomybės problemos*. Jurisprudencija, 2004, 56(48): p. 89-90.

³⁷ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, p.260.

³⁸ Vokietijos civilinio kodekso 611–630 straipsniai. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB).[interaktyvus]. [žiūrėta žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.] Prieiga per internetą:< https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.

³⁹ DORNSEIFER, F. Germany. *Corporate Business Forms in Europe*. München: European Law Publishers GmbH, 2005, (p. 280–281).

⁴⁰ Jakuntavičiūtė, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?*, 2010 m., [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.

Tokios darbo sutarties su bendrovės vadovu sudarymo tikslas yra socialinių garantijų užtikrinimas.⁴¹

Darant tarpinę išvadą, bendrovės vadovas – darbuotojas, kuris turi specialaus darbuotojo statusą bei kuriam įstatymais suteikiamos specialios teisės ir pareigos. Įstatymo leidėjo valia vienaip ar kitaip kvalifikuoti bendrovės vadovo teisinį statusą per darbo ar civilinį sutarčių sudarymo institutą. Taigi, galima teigti, kad minėtose valstybėse, skirtingai negu Lietuvoje, pavyko išvengti bendrovės vadovui taikytinos teisinės atsakomybės dualizmo problemos.

Toliau darbe aptariami *de facto* ir laikinojo bendrovės vadovo apibrėžimai, siekiant nustatyti civilinės atsakomybės subjektą tam, kad būtų galima suprasti kokiais atvejais vadovui bus taikomos materialinės ar civilinės teisės normos.

1.4. *De facto* vadovas

De facto vadovu laikomas toks asmuo, kuris nors ir nebuvo teisėtai paskirtas vadovauti bendrovei, bet vis tiek veikia kaip toks.⁴² Pagal Anglijos teismų praktiką, *de facto* vadovo atveju reikšminga nustatyti, kad asmuo atliko tam tikras funkcijas, kurias turėjo atlikti vadovas (įstatymų nustatytais atvejais). Taip pat svarbu, kad tokiam asmeniui būtų taikomas valdymo organų narių civilinės atsakomybės standartas.⁴³ Šios pozicijos taip pat laikomasi Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir JAV.⁴⁴

De facto vadovo samprata Lietuvoje nėra įtvirtinta teisės aktuose, tačiau svarbu žinoti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra išaiškintas *de facto* vadovo instituto taikymo klausimas. Pavyzdžiui, įmonėje, kurioje nebuvo paskirto vadovo, teismas konstatavo, kad vienintelis bendrovės akcininkas buvo *de facto* vadovas. Teismas nurodė, jog akcininkas bendrovėje nevykdė įstatymo reikalavimų, pagal kuriuos turėjo spręsti bendrovės vadovo skyrimo klausimą. Dėl minėtų priežasčių teismas padarė išvadą, kad vienintelis akcininkas *de facto* perėmė ne tik vadovo teises, bet ir pareigas.⁴⁵ Dar vienoje byloje⁴⁶ taip pat nebuvo paskirto bendrovės vadovo, bet bendrovėje faktiškai bendrovės

⁴¹ Jakuntavičiūtė, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?*, 2010 m., [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.

⁴² GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 70.

⁴³ *Re Moorgate Metals Ltd* [1995] BCC 143.

⁴⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje L. J. v. UAB „Termosta“, Nr. 3K-22/2010.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Birių krovinių terminalas“ v. LK AB „Klaipėdos Smeltė“ ir VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, Nr. 3K-3-238/2007.

vadovo pareigas vykdė buvęs generalinis direktorius. Teismas pripažino buvusį generalinį direktorių *de facto* vadovu, kadangi būtent jis atliko visas vadovui priskirtinas funkcijas.

Bendrovės dalyvis, kaip *de facto* vadovas, turi būti pripažįstamas ir tokiais atvejais, kai asmuo, kaip juridinio asmens dalyvis, atlieka tokius veiksmus, kurie pagal įstatymus ir bendrovės įstatus yra nepriskirti jam, kaip dalyviui, neatitinka jo kompetencijos ir yra būdingi tik vadovui. Šiais atvejais dalyvis veikia kaip *de facto* vadovas ir atsakomybė turi būti taikoma kaip bendrovės vadovui, o tai reiškia, kad turi būti taikomi civilinės atsakomybės standartai.⁴⁷ Anot A. Tikniūtės, valdymo organų narių atsakomybės standartas turi būti taikytinas visiems asmenims, kurie vykdo bendrovėje valdymo funkciją. Toks valdymo organų narių atsakomybės standartas turi būti taikomas nepriklausomai nuo asmens formalaus statuso bendrovėje. Su tokia pozicija galima sutikti, kadangi civilinės atsakomybės standartas negali būti taikomas tik asmenims, kurie yra tik *de jure* vadovai. Tokiais atvejais asmenys, kurie *de facto* vykdo valdymo funkciją asmenys paprasčiausiai išvengs atsakomybės. Pasak A. Tikniūtės, „teisinio reguliavimo modelis, kuris sieja atsakomybės režimą tik su formaliu juridinio asmens valdymo organo statusu, yra neefektyvus šiuolaikinės civilinės apyvartos kontekste, kadangi nėra jokių socioekonominių kliūčių naudos gavėjams perstruktūruoti savo veiklą tokiu būdu, kad būtų išvengta šios taisyklės taikymo“.⁴⁸

Naujausioje teismo praktikoje⁴⁹ buvo keliamas klausimas ar bendrovės akcininkas, kuris dirbo bendrovėje konsultantu, atsako kaip *de facto* vadovas. LAT savo praktikoje įtvirtino, kad asmeniui, kuris nors ir nėra paskirtas kaip bendrovės vadovas, bet sistemingai atlieka jo funkcijas, turi būti taikytina civilinė atsakomybė už bendrovei sukeltą žalą kaip tikrajam vadovui.⁵⁰ Taip pat 2017 m. LAT pasisakė, kad kaip faktinis įmonės vadovas turi būti pripažintas asmuo, kuris atlieka vadovui priskirtas funkcijas, priima tokius sprendimus, kurie yra svarbūs, reikšmingi ir pagal kompetenciją gali būti priskirti tik vadovui.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G., Nr. 3K-3-19/2012.

⁴⁸ TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006, p. 14.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2018 m. gruodžio 4. UAB „Linava“ v. A.B., Nr. 3K-3-460-421/2018, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=e02ba2b1-f246-4635-b80f-4000c818600d>>.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2013 m. spalio 11 d. UAB „Barker textiles“ v. I.A., Nr. 3K-3-427/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/170340048475904/3K-3-427/2013>>.

Atsakomybė už sukeltą žalą minėtam *de facto* vadovui neturi priklausyti nuo einamų pareigų bendrovėje, buvimo ar nebuvimo įmonės dalyviu.⁵¹

Svarbu pažymėti, kad įmonės dalyviai (akcininkai) remiantis CK 2.50 straipsnio 2 dalimi neatsako pagal bendrovės prievoles, tačiau tokia išlyga yra suteikta tik tokiems akcininkams, kurie visą laiką išlieka pasyviais investuotojais. ABĮ 20 straipsnio nuostatoje yra įtvirtintas draudimas akcininkų susirinkimui perimti bendrovės valdymo funkciją. Teismo praktikoje yra išaiškinta, kad akcininkas gali prarasti ribotos atsakomybės apsaugą, jeigu jis piktnaudžiauja savo ribota atsakomybe.⁵² Tokiu būdu kai akcininkas piktnaudžiauja savo atsakomybe, jis savo veiksmais perima valdymo funkciją ir atsisako pasyvaus investuotojo statuso.⁵³

Pagal ABĮ 14-18, 20 straipsnius akcininkui numatyta galimybė dalyvauti priimant esminius bendrovės sprendimus. Kai akcininkas įgyvendina savo teises pagal minėtus straipsnius, jam nėra taikoma atsakomybė už bendrovės prievoles. Akcininkas negali išplėsti savo įtakos sferos bendrovėje iki vienasmenio valdymo organo funkcijos perėmimo, dėl to yra svarbu nustatyti kokie akcininko veiksmai gali būti kvalifikuotini kaip valdymo funkcijos perėmimas.

Svarbu atskirti kriterijus, pagal kuriuos asmuo, kuris nėra oficialiai paskirtas bendrovės vadovu, bus pripažintas *de facto* vadovu. Teismas savo praktikoje yra išskyręs du pagrindinius asmens pripažinimo faktiniu bendrovės vadovu kriterijus. *Pirmasis* kai vykdoma vadovavimo funkcija ir duodamos instrukcijos formaliems valdymo organams. *Antrasis* kriterijus yra susijęs su vadovavimo pobūdžiu, t. y. vadovavimas turi būti nuolatinis, asmuo turi sistemingai atlikti veiksmus, kurie yra būdingi (pagal įstatymus ir steigimo dokumentus) tik vadovui. Teismas pažymėjo, kad toks kriterijų nustatymas yra fakto klausimas ir vertinamas turi būti individualus konkrečios bylos atveju.⁵⁴

Reikėtų atkreipti dėmesį į 2018 m. bylą, kurioje atsakovas buvo pripažintas faktiniu bendrovės vadovu, solidariai atsakingu su *de jure* vadovu dėl atsiradusios žalos sudarius nuostolingą sandorį. Atsakovas įrodinėjo, kad jis neatlikinėjo bendrovės vadovui būdingų

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2017 m. birželio 1 d. BUAB „Banketas LT“ v. R.Z., M.Z.-M, Nr. E-3K-3-265-611/2017, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/238034098239024/e3K-3-265-611/2017>> .

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį civilinėje byloje 2012 m. vasario 1 d. UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R.Š., A.B., A.G., Nr. 3K-3-19/2012, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/279188946780358/3K-3-19/2012>> .

⁵³ TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006 m.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Birių krovinių terminalas“ v. LK AB „Klaipėdos Smeltė“ ir VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, Nr. 3K-3-238/2007.

veiksmų sistemingai ir nebuvo pasirašęs sandorio, dėl kurio kilo ginčas. Atsakovo nuomone, aplinkybė, kad jis nepasirašinėjo sandorių, lemia negalimumą pripažinti jį *de facto* vadovu. Tačiau teismas aiškino, jog sandorio patvirtinimas (pasirašymas) nėra pagrindinis kriterijus nustatant, ar asmuo buvo *de facto* vadovas. Kitoje byloje, skirtingai negu anksčiau minėtu atveju, atsakovė rengė sandorius įmonės vardu, tačiau teismas konstatavo, jog ši aplinkybė taip pat nėra kvalifikuojanti norint nustatyti, ar asmuo buvo *de facto* vadovu. Byloje buvo nustatyta, kad tuo metu, kai atsakovė dirbo bendrovėje, joje nebuvo kito vadovo, ir tik atsakovė turėjo kompetenciją pasirašyti finansinės atskaitomybės dokumentus, darbo sutartis bei priimti įsakymus. Taigi, nors atsakovė ir nebuvo paskirta kaip įmonės vadovė, bet tik ji viena vykdė bendrovės valdymo funkciją.⁵⁵ Svarbu paminėti ir 2015 m. gegužės 29 d. bylą, kurioje teismas pasisakė, kad tuo atveju, kai „fiduciarines pareigas įmonei pažeidžia tiek *de jure* vadovas, tiek faktinis vadovas, ir dėl jų bendrų veiksmų kyla žala, jiems taikytina solidarioji civilinė atsakomybė, nes jei bendrovei vadovauja faktinis vadovas, esant paskirtam *de jure* vadovui, įstatymuose nustatytų valdymo organų narių pareigų privalo laikytis abu įmonės vadovai“.⁵⁶

Taigi, kalbant apie *de facto* vadovui taikytinos civilinės atsakomybės galimybę, reikėtų pažymėti, kad kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant ar asmuo veikė turint teisinį pagrindą veikti kaip bendrovės vadovas, ar veikė kaip *de facto* vadovas, kiekvienu konkrečiu atveju yra sprendžiama atskirai pagal esamas faktines aplinkybes. Esminiai vertinamieji ir lemiantys asmens priskirtinumą *de facto* vadovui kriterijai yra atliekamų funkcijų sistemiškumas ir nuolat atliekamos funkcijos. Pagal Teismo praktikoje suformuluotas išvadas, galima teigti, kad nustatant *de facto* vadovo statusą nėra kvalifikuojanti aplinkybė kas pasirašė (sudarė) sandorį ar rengė pirminius sutarčių projektus: ar tai būtų formalus vadovas, ar kiti bendrovės darbuotojai.

1.5. Laikinis vadovas

Pagal Lietuvos teismų praktiką⁵⁷ laikinai einančio vadovo sąvoka gali reikšti dvi skirtingas teises situacijas. *Pirmoji* situacija – kai pagal ABĮ reikalavimus ir galiojančią vidinę bendrovės tvarką asmuo yra paskiriamas vadovu kompetentingų bendrovės organų

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2013 m. spalio 11 d. UAB „Barker textiles“ v. I.A., Nr. 3K-3-427/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/170340048475904/3K-3-427/2013>>.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį civilinėje byloje 2015 m. gegužės 29 d. BUAB „Mantrida“ v. E. M., E.Z., Nr. 3K-3-331-695/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. <<https://eteismai.lt/byla/201021538244525/3K-3-331-695/2015>>.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 9 d. Nr. 3K-3-31-378/2017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2751cba4-ec61-464b-82c8-8af81f1896bf>>.

sprendimu. Teismų praktikoje pažymėta, kad pirmojoje situacijoje tai yra apibrėžto ir neapibrėžto termino laikinojo vadovo atlikimo atvejis. Tokia situacija gali susiklostyti praktikoje, pavyzdžiui, kai bendrovės valdyba ieško nuolatinio vadovo su tinkamais gebėjimais ir kompetencijomis. Tokiais atvejais bendrovės valdyba skiria laikiną vadovą (pagal ABĮ nuostatas) iki to laiko, kol išnyks aplinkybės, dėl kurių nebuvo įmanoma skirti nuolatinio bendrovės vadovo.

Praktikoje ganėtinai dažnai galima pastebėti *antrosios* teisinės situacijos atvejus, kai pastovus vadovas dėl atostogų, laikino nedarbingumo ar komandiruotės negali atlikti savo, kaip vadovo, funkcijų. Tokiais atvejais, kad bendrovė galėtų tinkamai funkcionuoti, dažniausiai yra paskiriamas laikinas įmonės vadovo pavaduotojas. Pažymėtina, kad pagal ABĮ nėra reglamentuojama situacija, kai skiriamas laikinai bendrovės vadovo funkcijas atliekantis asmuo. Tokios neapibrėžtos situacijos teisinis išsprendimas gali būti apibrėžtas įstatiniuose dokumentuose, dažniausiai bendrovės įstatuose minima nuostata, kad jeigu bendrovės vadovas laikinai negali eiti savo pareigų, jo įsakymu skiriamas pavaduotojas. Paprastai tokia nuostata yra blanketinė. Taip pat trumpam laikotarpiui atlikti vadovo pareigas gali būti priimamas bendrovės vadovo įsakymas bei išduodamas įgaliojimas, pagal kurį asmuo, kuris laikinai atliks vadovo pareigas, galės veikti santykiuose su trečiaisiais asmenimis bendrovės vardu. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad „tokia teisinė situacija, kai bendrovės vadovas dėl tam tikrų aplinkybių (nedarbingumo, atostogų, komandiruotės ir pan.) laikinai negali eiti savo pareigų, kvalifikuotina kaip trečiųjų asmenų pasitelkimas vadovo prievolėms atlikti, tačiau ji nereiškia naujo bendrovės vadovo, kaip valdymo organo, paskyrimo“.⁵⁸ Pažymėtina, kad vienoje kasacinio teismo byloje asmuo buvo paskirtas laikinai eiti bendrovės vadovo pareigas vadovo įsakymu, o ne visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimu, nebuvo pripažintas įgijusiu valdymo organui (konkrečiu atveju – vadovui) nustatytų pareigų, todėl buvo konstatuota, kad funkcijų, kylančių iš įstatymo ir priskirtų vadovo kompetencijai, netinkamas vykdymas arba nevykdymas negali būti pripažįstamas neteisėta paskirto vadovo veikla, todėl jam civilinė atsakomybė nėra taikoma.⁵⁹ Iš to sprendžiama, kad laikinai einančiam pareigas vadovui, kuris buvo paskirtas šioms pareigoms eiti vadovo įsakymu, nėra taikomos įstatyme numatytos pareigos.

Nagrinęjant teismų praktikoje laikinojo vadovo sąvoką, itin svarbu nesusipainioti situacijų, kai skiriamas vienasmenis valdymo organas (t. y. vadovas kaip toks) ir laikinasis

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 25 d. UAB „Klaipėdos motorai“ v. I. V., R. A. ir L.P nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-349-415/2015, [interaktyvus]. [žūrėta 2019-11-09]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/244062933836385/3K-3-349-415/2015>.

vadovas. Tokiu atveju vadovas laikinai negali vykdyti savo pareigų ir pastarasis tik trumpam vykdo direktoriaus funkcijas (t. y. jį pavaduoja).

Svarbu pažymėti, kad analogiška taisyklė buvo įtvirtinta ir 2015 m. byloje⁶⁰, kurioje asmuo buvo paskirtas laikinai atlikti vadovo pareigas direktoriaus įsakymu, o ne visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimu, kaip to reikalauja ABĮ 37 straipsnio 3 dalis. Teismas nepripažino, kad toks asmuo įgijo bendrovės valdymo organo nustatytas pareigas. LAT šioje byloje konstatavo, „jog vienu ar kitu funkcijų, kylančių iš įstatymo ir priskirtų vienasmenio bendrovės valdymo organo kompetencijai, netinkamas vykdymas arba nevykdymas negali būti pripažįstamas neteisėta tokio asmens veika – viena iš civilinės atsakomybės sąlygų“.⁶¹ Atsakovui, minėtoje byloje, civilinė atsakomybė nebuvo pritaikyta. Pavyzdžiui, 2018 m. gruodžio 2 d. kasacinio teismo nutartyje⁶² bendrovė reikalavo žalos atlyginimo iš atsakovo, kuris, pavaduodamas bendrovės vadovą, patvirtino akivaizdžiai bendrovei nepelningą sandorį. Byloje teismo pozicija buvo vienareikšmiška – atsakovui buvo taikoma civilinė atsakomybė, kadangi buvo pripažinta, kad atsakovas priėmė verslo sprendimą kaip valdymo organas, kas, iš esmės, nebuvo teisinga. LAT teismo praktikoje įtvirtinta, kad atsakomybė vadovui gali būti taikoma pagal civilinės atsakomybės taisyklės tik dviem atvejais – *pirma*, jeigu asmuo yra paskirtas vadovu tik trumpam laikotarpiui, *antra*, jeigu yra nustatyta, kad asmuo veikia kaip tikrasis (*de facto*) vadovas. Minėtu atveju nebuvo nustatytas nei vienas iš šių atvejų. Kadangi šioje byloje ieškovu buvo asociacija, byloje buvo taikytinas Lietuvos Respublikos asociacijos įstatymas (toliau – Asociacijos įstatymas). Asociacijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 2 punkte yra nustatyta, kad visuotinis narių susirinkimas skiria valdymo organų narius, jeigu asociacijos įstatai nenustato kitaip. Byloje buvo nustatyta, kad įstatuose išimčių nebuvo numatyta, be to nebuvo priimtas visuotinis narių susirinkimo sprendimas skirti laikinąjį vadovą. LAT savo nutartyje išaiškino, kad teismai neteisingai vertino bylos aplinkybes, ir taikyti atsakovui civilinės atsakomybės negalėjo. Vienas esminių aspektų byloje buvo susijęs su atsakovo sandorių pasirašymo faktu. Byloje buvo nustatyta, kad jis pasirašydavo juridinio asmens vardu sutartis, nors sutartyse buvo nurodomi kito asmens rekvizitai. Šiuo klausimu teismas pasisakė, jog nustatyta aplinkybė, kad atsakovas tik pasirašinėjo ginčo sandorius, patvirtina

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2018 m. gruodžio 4. UAB „Linava“ v. A.B., Nr. 3K-3-460-421/2018, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesaspresnimupaiska/tekstas.aspx?id=e02ba2b1-f246-4635-b80f-4000c818600d>>.

išvadą, jog sprendimai dėl minėtų sandorių priimti ne atsakovo. Teismas pažymėjo, kad atsakovas pasirašydamas sandorius atliko tik įgaliotinio asmens funkciją. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad už sprendimą įgalioti asmenį pasirašyti konkretų sandorį, atsakomybė turi būti taikoma Asociacijos vadovui, o ne jos darbuotojui, kadangi valdymo funkcija negali būti perduodama. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką galima suprasti, kad yra nuosekliai laikomasi pozicijos, kad *antrojoje* situacijoje asmuo neturi būti laikomas paskirtu valdymo organu. Tokią situaciją, anot Kasacinio teismo, galima įvardinti kaip trečiojo asmens paskyrimą laikinai atlikti vadovo pareigas. LAT nustatė, kad darbuotojas tokiais atvejais neįgyja valdymo organui priskirtinų teisių ir pareigų bei civilinė atsakomybė jam taipogi negali kilti. Bendrovė, kuri nori prisiteisti žalos atlyginimą iš darbuotojo, kuris laikinai ėjo vadovo pareigas, bet nebuvo pripažintas *de facto* vadovu, turi atsižvelgti į darbo teisės normas, kurios reglamentuoja materialinę atsakomybę tam darbuotojui, dėl kurio bendrovė patyrė žalą. Svarbu pažymėti, kad aukščiau minėtoje situacijoje pagal LAT praktiką darbuotojo žala ir kaltė negali būti preziumuojama. Tai reiškia, kad kievienu atveju bendrovė turi įrodyti darbuotojo kaltę. Aktualu yra pažymėti ir tą aplinkybę, jog visiška darbuotojo atsakomybė galėtų būti taikoma tik nustčius tyčinę kaltės formą.

Apibendrinus galima teigti, kad suformuotoje teismo praktikoje, bendrovės valdymo organai turi detaliam išskirti kokius įgaliojimus planuoja suteikti laikinai vadovą (kuris dėl objektyvių priežasčių – atostogų, laikino nedarbingumo, komandiruočių ir pan. – negali vykdyti savo pareigų) pavaduojančiam asmeniui, taip pat turi būti sutarta dėl jo priimtų sprendimų peržiūrėjimo ir patikrinimo. Kilus ginčui tarp laikinojo vadovo ir bendrovės yra svarbu įvertinti jo teisinį santykį su bendrove. Pažymėtina, kad „tiek civilinės atsakomybės, tiek darbuotojo materialinės atsakomybės taikymo atveju, iš esmės siekiama to paties tikslo, tačiau įstatymai nustato skirtingas ieškinių tenkinimo sąlygas“⁶³.

Taigi tam, kad vadovui galėtų būti taikoma civilinė atsakomybė, turi būti nustatytos visos keturios civilinės atsakomybės sąlygos, kurios yra plačiau aptartos kitoje dalyje.

1.6. Civilinės atsakomybės sąlygos

CK 2.87 str. 7 d. nustatyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdamas fiduciarines pareigas, privalo padarytą žalą juridiniam asmeniui atlyginti visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis

⁶³ Sesickas, L. Savoka „laikiniai paskirtas eiti vadovo pareigas“ gali turėti skirtingas teises reikšmes, 2019 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.glimstedt.lt/publikacijos/2019/savoka-laikiniai-paskirtas-eiti-vadovo-pareigas-gali-tureti-skirtingas-teises-reiksmes/>>.

nenumato kitaip. Kitaip tariant, ši norma leidžia apriboti arba net panaikinti vadovo atsakomybę prieš bendrovę, jeigu tokie veiksmai yra numatyti įstatymuose, bendrovės steigimo dokumentuose arba tarp vadovo ir bendrovės sudarytoje sutartyje. Pagal CK 6.252 str. 1 d. anksčiau minėti susitarimai yra negalimi tuo atveju, kai valdymo organo (konkrečiu atveju – vadovo) civilinė atsakomybė prieš bendrovę kiltų dėl neteisėtų tyčinių veiksmų ar dėl didelio neatsargumo atliktų veiksmų. Taip draudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę vadovui už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą (pvz., bendrovės dalykinė reputacija). Taigi, remiantis CK 6.252 str. 2 d. anksčiau minėtos normos yra imperatyvios ir jos negali būti keičiamos. Kita vertus, draudimai numatyti CK 6.252 str. 1 d. yra taikomi tik išankstinių susitarimų dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo atžvilgiu, t. y. susitarimams, kurie buvo sudaryti prieš žalos atsiradimą, pavyzdžiui, įtraukiant tokią nuostatą į sutartį (*ex ante* apribojimai).⁶⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad šalys yra laisvos susitarti dėl vadovo civilinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo po žalos atsiradimo (*ex post* susitarimas).⁶⁵

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra nustatyta, kad vadovui civilinė atsakomybė taikoma tik tada, kai yra nustatytos jos taikymo sąlygos:

- 1) neteisėti veiksmai (CK 6.246 str.),
- 2) atsiradusi žala (CK 6.249 str.),
- 3) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (CK 6.247 str.),
- 4) kaltė (CK 6.248 str.).

Jeigu yra nustatyti bendrovės vadovo neteisėti veiksmai, dėl kurių atsirado žala, jo kaltė yra preziumuojama (CK 6.248 straipsnio 1 dalyje). Kai yra nustatyti vadovo neteisėti veiksmai, ieškovas neprivalo įrodinėti pastarajo kaltės, paneigti kaltės prezumpciją tenka bendrovės vadovui.⁶⁶

Toliau šiame darbe bus atskirai aptariama kiekviena civilinės atsakomybės sąlyga.

1.6.1. Neteisėti veiksmai

Kad būtų galima bendrovės vadovui taikyti civilinę atsakomybę, pirmiausia būtina nustatyti kokius neteisėtus veiksmus atliko bendrovės vadovas. Neteisėti veiksmai, kaip

⁶⁴ BAKANAS, A. *Et al. Antroji knyga „Asmenys“*. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Justitia, Vilnius, 2002, (p. 348).

⁶⁵ Jakuntavičiūtė, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?*, 2010 m., [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis *2011 m. kovo 25 d., UAB „Limantra“ v. N.G.*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/159464341025648/3K-3-130/2011>>.

viena iš bendrų civilinės atsakomybės sąlygų, apibūdinti CK 6.246 straipsnio 1 dalyje. Numatyta, kad civilinės atsakomybės atsiradimą lemia įstatyme ar sutartyje numatytos pareigos neįvykdymas (t. y. neteisėtas neveikimas), arba atvirksčiai – atlikus tam tikrus veiksmus, kurie pagal sutartį ar įstatymą yra uždrausti (t. y. neteisėtas veikimas), taip pat kai yra pažeista bendro pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai bei atidžiai. Anot LAT, kad būtų galima vertinti, ar bendrovės vadovo veiksmai buvo neteisėti, vertinimas turi būti atliktas atsižvelgiant į visų byloje esančių įrodymų visumą.⁶⁷

Bendrovės vadovas negali pažeisti imperatyvių ir fiduciarinių pareigų. Imperatyvias pareigas bendrovės vadovas privalo vykdyti rūpestingai, kvalifikuotai bei išpildant įstatymų reikalavimus, t. y. jis negali pasirinkti kito elgesio modelio, kuris nėra numatytas įstatyme. Pagal fiduciarines pareigas bendrovės vadovas turi laikytis rūpestingumo bei lojalumo standartų. Fiduciarinių ir imperatyvių pareigų pažeidimai yra savarankiški bendrovės vadovo atsakomybės pagrindai. Jeigu vadovas nepažeidžia įstatymuose įtvirtintų imperatyviųjų normų, tai nereiškia, kad vadovo veiksmai nepažeidžia fiduciarinių pareigų.⁶⁸ LAT yra pažymėjęs, kad „sprendžiant dėl įmonės vadovo elgesio standarto ir nustatant, ar įmonės vadovas yra atlikęs neteisėtus veiksmus, teikiančius pagrindą civilinei atsakomybei atsirasti, svarbu turėti omenyje tai, kad bendrovę ir jos vadovą sieja fiduciariniai santykiai“.⁶⁹ Anot Ž. Pacevičiaus, neteisėti veiksmai gali būti išskirti į „tris grupes – tai įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimas, bendrovės ir kitų vidaus dokumentų reikalavimų pažeidimas ir aplaidus elgesys kaip bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas“.⁷⁰

1.6.2. Žala

Nustačius, jog bendrovės vadovas pažeidė imperatyvias ir (ar) fiduciarines pareigas, reikia įvertinti, ar tokiais veiksmais buvo padaryta žala.⁷¹ Žala – tai asmens turto praradimas, patirtos išlaidos, negautos pajamos, kurias asmuo galėtų gauti, jeigu neatsirastų

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2009 m. liepos 31 d., UAB „Vombatas“ v. A. Š., Nr. 3K-3-335/2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/182359109453935/3K-3-335/2009>>.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011. Teismų praktika. 2011, Nr. 35.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, 2006 m. gegužės 25 d., J. v. J. B. ir kt., Nr. 3K-7-266/2006, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/119693635966881/3K-7-266/2006>>.

⁷⁰ PACEVIČIUS, T. *Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą* // Juristas, 2004. Nr. 4 (7). p. 5.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, 2015 m. kovo 25 d. BUAB „SRTP“ v. R. R., E. G., A. A., G. B., Nr. 3K-3-152-686/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/138563117168040/3K-3-152-686/2015>>.

neteisetų veiksmų (CK 6.249 str. 1 d.). LAT konstatavo, kad žala gali būti vertinama kaip turtiniai ar kitokie praradimai.⁷² Žala (nuostoliai) gali būti tiesioginė ir netiesioginė (negautos pajamos).⁷³ Svarbu tai, kad tiek tiesioginiai, tiek netiesioginiai nuostoliai turi būti įrodomi žalą patyrusio asmens (juridinio asmens). Tais atvejais, kai šaliai sunku įrodyti nuostolius, CK 6.249 str. 1 d. suteikia teismui teisę ir pareigą nustatyti nuostolių dydį. Netiesioginiais nuostoliais nelaikomos hipotetinės pajamos. Anot V. Mikelėno, netiesioginiai nuostoliai reiškia pelną, kuris nebuvo gautas dėl neteisėtų veiksmų.⁷⁴ Pagal teismų praktiką, pajamos, kurios nebuvo gautos, visada atsiranda kaip padarytos žalos papildomas rezultatas. Pavyzdžiui, susiklosčius situacijai, kai bendrovės vadovas sunaikina bendrovei priklausantį turtą, ir dėl jo sugadinimo bendrovė negauna pajamų, kurias galėtų gauti, jeigu turtas nebūtų sugadintas.⁷⁵

Nustatant žalos dydį, svarbu atsižvelgti į rinkos sąlygas, infliacijas, turto vertės pokyčius. CK 6.249 str. 5 d. nuostata, kad žala turi būti apskaičiuota pagal kainas, kurios galiojo, kai teismas priėmė sprendimą, gali lemti, jog vienos arba kitos šalies interesai, priklausomai nuo rinkos pokyčių, gali būti pažeisti, t. y. nukentėjęs asmuo gali gauti daugiau naudos negu patyrė žalos, ir taip nepagrįstai praturtėti, arba žalą padaręs asmuo gali atlyginti padarytą žalą nevisiškai, o tai reiškia, kad taip yra pažeidžiamas visiškos žalos atlyginimo principas.

Svarbu pažymėti, kad jeigu bendrovės vadovas paskleidžia apie bendrovę neatitinkančias tikrovės žinias, ir dėl tokių veiksmų pablogėja bendrovės reputacija, taip pat turi būti atlyginta neturtinė žala (CK 2.24 str. 8 d. bei CK 6. 250 str. 1 d.). LAT vienoje iš bylų⁷⁶ atkreipė dėmesį į tai, jog bendrovės vadovo neteisėtais veiksmais padaryta žala įstatymais negali būti preziumuojama, nepakanka vien vadovo neteisėtos veikos civilinei atsakomybei atsirasti. Taip pat mokestinės prievolės negali būti pripažintos kaip žala,

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, 2008 m. gegužės 26 d. nutartis, UAB „Nirvana“ v. G.G., Nr. 3K-3-314/2008, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/131040327000698/3K-3-314/2008>>.

⁷³ AMBRASIENĖ, D. ir kt. *Civilinė teisė (prievolių teisė)* – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006;

⁷⁴ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. VI knyga. Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 342.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis, UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-322/2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/131319302612080/3K-3-322/2008>>.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis, BUAB „Saulėtekis“ v. I. K. ir kt., Nr. 3K-3-604/2006, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/93745005369997/3K-3-604/2006>>.

kadangi tai yra būtinos bendrovės veiklos išlaidos, kurios atsiranda nepriklausomai nuo bendrovės vadovo veikimo ar neveikimo⁷⁷.

1.6.3. Priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga

Priežastinis ryšys yra būtinoji civilinės atsakomybės sąlyga. LR CK 6.247 straipsnis reglamentuoja, kad „atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu“.⁷⁸ Nustatant priežastinį ryšį civilinėje byloje galimi du etapai, toks skirstymas yra nurodytas teismų praktikoje.⁷⁹ Pirmame etape, naudojama priežastinio ryšio teorija, pagal kurią turi būti nustatytas faktinis priežastinis ryšys, nustatoma ar padariniai kilo po neteisėto veiksmo, vertinama, ar tokie padariniai galėtų atsirasti, jeigu nebūtų neteisėto veikimo. Antrame etape turi būti nustatytas teisinis priežastinis ryšys, sprendžiamas klausimas, ar atsiradę padariniai teisiškai nėra nutolę nuo neteisėto veikimo. Jeigu yra nustatomas teisinis priežastinis ryšys, tai asmens elgesys vertinamas kaip protingo bei apdairaus asmens, galinčio numatyti gresiančios žalos atsiradimą, vertę, teisėtą interesą bei žalos mastą.⁸⁰

Priežastinio ryšio nustatymui yra keliami būtinumo, konkretumo, objektyvumo reikalavimai. Priežastinis ryšys privalomai turi būti įrodomas taikant civilinę atsakomybę. Šios civilinės atsakomybės sąlygos svarba pasireiškia tuo, kad netinkamai nustačius priežastinį ryšį gali būti pažeistos tiek vienos, tiek kitos šalies interesai.⁸¹ Prof. MIKELĖNO V. nuomone, „aiškinantis ar tarp įmonei ir trečiajam asmeniui padarytos žalos ir įmonės vadovo veiksmų egzistuoja priežastinis ryšys, reikia nustatyti, ar vadovo veiksmai buvo vienintelis žalą sąlygojęs faktorius“.⁸²

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis, UAB „Toirenta“ v. G. R., V. P., M. D. „A. C., Nr. 3K-3-624/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/236113577911396/3K-3-624/2013>>.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>>.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis, J. A. J. v. A. B., Nr. 3K-3-454/2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/22801887699991/3K-3-454/2010>>.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 31 d. nutartis, „Inrent“ v. „AKS projektai“, Nr. 3K-3-167-611/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/183762697575564/3K-3-167-611/2015>>.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 17 d. nutartis, B. L v. S. B, Nr. 3K-3-614/2002, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/183762697575564/3K-3-167-611/2015>>.

⁸² ABRAMAVIČIUS, A., MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė* – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1998 (p. 244).

1.6.4. Kaltė

Civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, kai yra asmens kaltė, bei išskyrus įstatymo numatytus atvejus, kai atsakomybė gali atsirasti ir be kaltės. Civilinėje teisėje kaltė suprantama kitaip negu baudžiamojoje arba administracinėje teisėje. Pastarosiose teisės šakose kaltė suprantama subjektyviai, t. y. vertinamas teisės pažeidimą padariusio asmens psichinis santykis su jo veiksmais ir tų veiksmų padariniais, t. y. vertinama ar asmuo suvokė, ar galėjo suvokti savo veiksmus/neveikimą, kuriais padaromas teisės pažeidimas, ir ar sugebėjo tuos veiksmus valdyti. Civilinėje teisėje vyrauja objektyvi kaltės samprata ir taikomas apdairaus, rūpestingos šeimos galvos (*bonus pater familias*) kriterijus – žalą padariusio asmens elgesys vertinamas pagal objektyvų elgesio standartą. Apie šį kriterijų jau buvo kalbėta nagrinėjant neteisėtų veiksmų vertinimą kaip civilinės atsakomybės sąlygą. Nagrinėjant veiksmų neteisėtumo kriterijų *bonus pater familias* standartas buvo svarbus aiškinant žalą padariusio asmens pareigas elgtis rūpestingai, apdairiai ir atidžiai, t. y. atitinkamai bendroms elgesio normoms, tinkamą arba netinkamą įvykdymą, o aiškinantis kaltės kriterijų *bonus pater familias* standartas taikytinas nustatant ar objektyviai asmuo turėjo galimybę elgtis būtent taip, kaip pasielgė, ir taip pat jo vietoje būtų pasielgęs kitas atidus, rūpestingas ir apdairus žmogus. Jeigu nustatoma, kad žalą padaręs asmuo pasielgė kitaip (nepakankamai atidžiai ir rūpestingai) ir kitas apdairus, atsakingas ir rūpestingas žmogus žalą padariusio asmens vietoje būtų pasielgęs kitaip, galima konstatuoti asmens, padariusio žalą, kaltę.

Kaltė gali pasireikšti šiomis formomis – tyčia arba neatsargumu. Tyčia yra laikomas asmens elgesys, kai asmuo siekia padaryti žalą sąmoningai arba žala atsiranda sąmoningai.⁸³ Neatsargumo formoje galima pastebėti skirstymą į paprastą neatsargumą ir didelį neatsargumą. Neatsargumas reiškia tokį asmens elgesį, kai asmuo sąmoningai nesiekia padaryti žalos, bet žala kyla dėl nepakankamo asmens atidumo ar rūpestingumo. Didelis nerūpestingumas reiškia asmens elementarių atidumo ir rūpestingumo normų nepaisymą, o paprastas rūpestingumas reiškia tokį asmens elgesį, kai nepaisoma griežtesnių rūpestingumo ir atidumo standartų.

Nagrinėjant juridinio asmens vadovo kaltės klausimą, nederėtų pamiršti, jog tiek teisės doktrina, tiek teismų praktika kelia juridinio asmens vadovui padidintus protingumo, rūpestingumo ir atidumo reikalavimus.⁸⁴ Nagrinėjant, ar bendrovės vadovo veiksmuose yra

⁸³ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras* (Šeštoji knyga) – Vilnius: Justitia 2003(p. 339).

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutartis, Nr. 3K-3-880/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 21 d. Nr. 3K-3-191/2005.

kaltės, reikia suprasti, ar kitas bendrovės vadovas, esant identiškoms sąlygoms ir turėdamas tokią pat protingumo, atidumo ir apdairumo pareigą būtų pasielgęs kitaip negu tas vadovas, dėl kurio veiksmų kilo žala.⁸⁵

Apibendrinant galima teigti, kad bendrovės vadovo civilinei atsakomybei kilti reikia, kad būtų nustatyti visi būtinosios civilinės atsakomybės elementai (sąlygos), t. y. neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos atsiradimo, bendrovės vadovo kaltė. Vadovo kaltė, skirtingai nuo kitų atsakomybės sąlygų, yra preziumuojama, kai yra nustatytos kitos trys atsakomybės sąlygos, todėl įrodyti kaltės nebuvimą šioje situacijoje tenka vadovui. Toliau darbe bus aptariamos bendrovės vadovo fiduciarinės pareigos, kurių pažeidimas yra itin svarbus civilinės vadovo atsakomybės atsiradimui.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 19 d. Nr. 3K-3-880/2002.

2. BENDROVĖS VADOVO PAREIGOS

2.1. Lojalumo pareiga (*Duty of loyalty*)

Lojalumo pareiga – tai fiduciarinės prigimties pareiga bendrovės valdymo organams veikti geriausiaisiais bendrovės ir jos akcininkų interesais kildinama iš CK 2.87 straipsnio 2 dalies. Panaši nuostata yra įtvirtinta ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje, kur nurodoma, kad bendrovės vadovas turi veikti bendrovės ir akcininkų interesams. Taip pat bendrovės vadovas turi vengti tokių situacijų, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja arba gali prieštarauti bendrovės interesams. Bendrovės vadovas taip pat negali be juridinio asmens dalyvių sutikimo naudoti bendrovės turto savo ar trečiųjų asmenų naudai. Jeigu yra nustatyta aplinkybė, kad vadovas bendrovės turtą disponuoja nevykdydamas fiduciarinių pareigų bendrovei ir pažeidžia CK 2.87 straipsnyje nustatytas normas, gali būti sprendžiama dėl jo veiksmų neteisėtumo, vykdamas savo, kaip valdymo organo nario, pareigas.⁸⁶ Vadovo lojalumo pareiga yra detalizuojama CK 2.87 straipsnio 3 dalyje, kurioje numatyta, kad bendrovės vadovas turi vengti interesų konflikto. Taip pat lojalumo pareiga atskleista ir specialiajame ABĮ 19 straipsnio 9 dalyje, pagal kurią vadovas turi pranešti apie interesų konfliktą. Ši pareiga taip pat numatyta ir CK 2.87 straipsnio 5 dalyje. Pagal CK 2.87 straipsnio 4 dalį bendrovės vadovas neturi painioti savo ir bendrovės turto, turi nesinaudoti bendrovės galimybėmis. Pareiga informuoti apie sudarytus sandorius įtvirtinta CK 2.87 straipsnio 6 dalyje.⁸⁷

Vadovo lojalumo pareiga bendrovei užtikrina tam tikrą interesų konflikto apsaugą, kadangi vadovas (jeigu nėra bendrovės sutikimo) neturi priimti sprendimų ar sudaryti sandorio juridinio asmens vardu, jeigu yra interesų konfliktas. Minėtas sprendimo priėmimas ar sandorio sudarymas gali būti suprantamas kaip neteisėtas. Pavyzdžiui, 2010 metų civilinėje byloje vadovas buvo pripažintas pažeidęs lojalumo pareigą, kadangi pastarasis sudarinėjo nenaudingus bendrovei sandorius bendrovės vardu su kitomis susijusiomis bendrovėmis. Šioje byloje vadovas taip pat buvo suinteresuotas asmuo, nes bankrutavusios bendrovės vadovas tuo pačiu metu buvo ir bendrovės, su kuria sudaryti

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 8 d. nutartis, „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/153018195876186/3K-3-64-248/2016>>; Lietuvos Aukščiausias Teismo 2019 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3-3-309-403/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-teismai.lt/byla/265601741126039/e3K-3-309-403/2019#>>.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>>.

sandoriai, akcininkas.⁸⁸ Galima pastebėti, kad šioje byloje buvo labai akivaizdus vadovo lojalumo pareigos pažeidimas, kurį teismas kvalifikavo kaip neteisėtus veiksmus.

Dar vienoje byloje LAT pažymėjo, kad sudarant tokį sandorį, kuriame nėra tikslo siekti pelno, gali būti pažeista vadovo lojalumo pareiga. Byloje buvo nustatyta, kad bendrovės vadovas sudarė nuomos sutartį (nuomojo patalpas iš savo brolio), kuris taip pat buvo bendrovės akcininku už didesnę negu vidutinė rinkoje numatyta kainą. LAT pažymėjo, kad „aplinkybė, jog nuomos sutartis sudaroma bendrovei aiškiai nenaudingomis sąlygomis ir yra nuostolinga, turėjo būti žinoma sandorio šalims jo sudarymo metu, ir tokio sandorio sudarymo negalima pateisinti bendrovės normalia ūkinės komercinės veiklos rizika, kurios sąlygomis, sudarant sandorį ar jį vykdant, egzistuoja tam tikras tokį rizikos sandorį sudariusiai šaliai naudos iš sandorio tikėtumas, ir iš anksto nėra žinomas tokio sandorio nuostolingumas“.⁸⁹

Nagrinėjant vadovo lojalumo pareigos pažeidimų atvejus, galima atkreipti dėmesį į tokias situacijas, kai bendrovės vadovas sudarydamas sandorį siekia tik asmeninės naudos. Pavyzdžiui, 2015 m. teismas pripažino, kad bendrovės vadovė pažeidė lojalumo pareigą, kai įsigijo turtą iš bendrovės už mažesnę kainą nei buvo tuo laikotarpiu rinkoje. Anot teismo, bendrovės vadovė, įsigydama turtą savo asmeniniams interesams, visiškai nepaisė bendrovės interesų. Teismas pastebėjo, kad sandoris buvo sudarytas esant interesų konfliktui, buvo patenkintas privatus interesas įmonės sąskaita ir tuo pačiu pažeistos CK 2.87 straipsnio 3 dalyje numatytos vadovo pareigos.⁹⁰

Vienoje iš Kasacinio teismo nutarčių yra išaiškinta, kad esant asmeniniam vadovo ir bendrovės interesų konfliktui „įmonių teisės doktrina nustato vadovo pareigą atskleisti tokį interesų konfliktą, o jei vadovas to nepadarė, jo veiksmai, esant interesų konfliktui, gali sukelti jam deliktinę atsakomybę“.⁹¹ Kaip jau minėta anksčiau, CK 2.87 straipsnio 5 dalis numato, kad bendrovės vadovas turi informuoti kitus juridinio asmens valdymo organų narius arba juridinio asmens dalyvius apie esamą interesų konfliktą. Teismas yra pasisakęs, kad jeigu sandoris buvo sudarytas laiku atskleidus intereso konflikto buvimo faktą (buvo

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 20 d. nutartis, „Metalų ženklai“ v. A. T. ir A. I., Nr. 3K-3-334/2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/268641038890750/3K-3-334/2010>>.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 17 d. nutartis, UAB „Klaipėdos Smeltė“ ieškinį atsakovei L. A., Nr. 3K-3-290/2013. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/194811200177570/3K-3-290/2013>>.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 29 d. nutartis, BUAB „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-331-695/2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/201021538244525/3K-3-331-695/2015>>.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis, UAB „Druskininkų autobusų parkas“ v. V. V., Nr. 3K-3-508/2014, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/90226447289687/3K-3-508/2014>>.

tinkamai pranešta bendrovės valdybai), tokiais atvejais vadovo atsakomybės negalima preziumuoti vien iš sandorio sudarymo fakto.⁹²

Verta pažymėti, kad pagal teismų praktiką lojalumo pareigos turinys apima ne tik negatyvius aspektus (pvz., naudotis bendrovės turtu savo interesams, vengti interesų konfliktų, konkuruoti), bet ir apima pozityvias pareigas (pvz., veikti tik įmonės interesams).⁹³ Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo nustatyta, kad vadovas atskleidė interesų konfliktų faktą tarp įmonių, tačiau neįspėjo valdybos apie galimą riziką sudarant sandorį. Šioje byloje teismas padarė išvadą, kad bendrovės vadovas turi vengti intereso konflikto ne tik pasyviais, bet ir aktyviais veiksmais. Lojalumo pareigos kontekste vadovo aktyvūs veiksmai turi pasireikšti kaip vadovo pareiga imtis tokių veiksmų, dėl kurių sudarytas sandoris bendrovei nesukeltų žalos. Vadovas, anot teismo, turi ne tik formaliai atskleisti bendrovės valdybai egzistuojantį interesų konfliktą, bet ir pranešti apie galimą sandorio riziką, kadangi dėl rizikingo sandorio sudarymo įmonė gali patirti žalą.⁹⁴ Svarbu pažymėti, kad tais atvejais, kai bendrovės vadovas yra ir jos akcininkas, jo pareiga veikti bendrovės tikslais bei interesais visada turi būti *prioritetinė*. Interesai šioje situacijoje gali nesutapti, kadangi vadovas, veikdamas bendrovėje ir kaip akcininkas, gali suteikti prioritetą tik savo naudos gavimui. Šioje situacijoje gali nesutapti ne tik bendrovės, bet ir kitų akcininkų interesai. Tačiau reikia atsižvelgti į teismo suformuotą taisyklę, kad vienu ar kitu asmeninio pobūdžio interesų turėjimas neatleidžia vadovo nuo jo fiduciarinės pareigos veikti tik bendrovės naudai.⁹⁵

Aiškinant bendrovės vadovo, kuris tuo pačiu yra ir tos bendrovės akcininkas, teisių ir pareigų santykį, galima teigti, kad naujoje teismų praktikoje laikomasi požiūrio, kad bendrovės akcininku buvimo faktas neatleidžia vadovo nuo pareigos veikti tik bendrovės interesais, tačiau, kaip ir minėta anksčiau, interesai tam tikromis aplinkybėmis gali sutapti. Tokiu atveju atsakomybė nekils, jeigu vadovas veikia ir kaip akcininkas, bet nepažeidžia pareigos veikti išimtinai bendrovės interesams. Ganėtinai ryškus pavyzdys iš praktikos buvo byloje „Plass Investments Limited“ prieš AB „Alita“. Atsakovas šioje byloje buvo bendrovės akcininkas, kuriam priklausė 93 proc. akcijų AB „Alita“. Taip pat atsakovas buvo ir valdybos pirmininku. Iš vienos pusės jis neturėjo fiduciarinių pareigų AB „Alita“

⁹² Ibid.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 20 d. nutartis, „Metalų ženklai“ v. A. T. ir A. I., Nr. 3K-3-334/2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/268641038890750/3K-3-334/2010>>.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014. Teismų praktika, 2014, Nr. 41.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2000. Teismų praktika, 2000, Nr. 14.

ir turėjo vadovautis ABĮ nustatytomis teisėmis ir pareigomis. Iš kitos pusės, kaip valdybos pirmininkas, turėjo fiduciarines pareigas bendrovei. Teismas šioje byloje konstatavo bendrovės ir akcininko interesų sutapimą ir pastebėjo, kad atsakovas, kaip akcininkas, siekė išsaugoti savo investicijas į akcinį kapitalą, taip pat veikdamas jau kaip valdybos pirmininkas – siekė atkurti įmonės mokumą. Šioje byloje teismas padarė išvadą, kad pirmasis tikslas negalėtų būti pasiektas, jeigu nebūtų įgyvendintas antrasis, ir atsakovas, veikdamas kaip įmonės akcininkas ir kaip valdybos pirmininkas, šiuo atveju, nebuvo pažeidęs lojalumo pareigos.⁹⁶

LAT byloje tarp Vilniaus miesto valdybos ir UAB „Sangreta“ pažymėjo, kad bendrovės vadovas turi elgtis taip, kad nekiltų konfliktas tarp jo asmeninių ir bendrovės interesų⁹⁷. „Esminis atstovavimo santykių požymis yra jų fiduciarinis pobūdis, kada santyčiai grindžiami šalių abipusiu pasitikėjimu, atstovo lojalumu atstovaujajam, kruopščiu atstovaujamojo nurodymų vykdymu“.⁹⁸ Byloje tarp UAB „Khartli“ ir UAB „Diagnostikos poliklinika“ LAT nurodė, kad bendrovės valdymo organas ir jo nariai turi rūpintis išskirtinai bendrovės gerove ir siekti įgyvendinti jos tikslus. Šioje byloje buvo pažeistas lojalumo juridiniam asmeniui principas, bendrovės vadovas ignoravo esminį bendrovės veiklos tikslą – siekti ekonominės naudos iš bendrovės veiklos.⁹⁹

Užsienio valstybėse lojalumo pareigos vertinimas ir reglamentavimas gali skirtis, bet juridinių asmenų teisės doktrinoje sutariama, kad bendrovės vadovo lojalumo pareiga turi būti siejama su vadovo pareiga veikti bendrovės ir su ja susijusių asmenų interesais. Vadovas privalo užtikrinti geriausius juridinio asmens interesus, o tai reiškia, kad privalo priimti juridiniam asmeniui maksimaliai naudingus sprendimus.¹⁰⁰

Dar 1939 m. Delavero Aukščiausiasis Teismas byloje *Guth v. Loft* konstatavo, kad bendrovių vadovai negali naudoti savo užimamos pozicijos tam, kad gautų asmeninės naudos ir tenkintų savo interesus. Lojalumo pareiga reikalauja iš vadovo kruopščiai vykdyti savo pareigas ir saugoti bendrovės, už kurią jis prisiėmė atsakomybę, interesus.¹⁰¹ Galima pastebėti, kad JAV lojalumo pareiga apima ir juridinio asmens vadovo pareigą elgtis

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis, UAB „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/230765121919041/3K-3-66/2015>.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis, Vilniaus m. valdyba v. UAB „Sangreta“ ir kt., Nr. 3K-3-383/2000.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-353/2002.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ *Guth v. Loft, Inc.*, 23 Del. Ch. 255, Del. Supreme Court (1939), [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ravellaw.com/opinions/da3b68ca965792bc930baf9d3f8d4e3e?query=Guth%20v.%20Loft>.

sąžiningai, taip pat vadovas gali būti lojalus bendrovės atžvilgiu tais atvejais, kai jis elgiasi sąžiningai, ir jo veiksmai atitinka bendrovės interesus.¹⁰²

Iš daugelio užsienio valstybių galima išskirti Ispaniją. Ispanijoje lojalumo pareigą detaliam reglamentuoja įstatymas. 2003 m. liepos 8 d. buvo patvirtintas „Skaidrumo aktas“, kuriame nurodoma, kad pagrindinis uždavinys yra padidinti lojalumo pareigos efektyvumą per lojalumo pareigos detalizavimą. Minėtame steigimo akte buvo siūloma įtvirtinti pagrindinius lojalumo pareigos aspektus. Galima pastebėti, kad plačiai apibrėžiama lojalumo pareiga, jos turinys, nurodoma, kad nustatyta lojalumo pareiga turi apimti ir vadovo pareigą nesinaudoti bendrovės vardu sudarant sandorius, kurių tikslas gauti asmeninės naudos. Ispanijos teisės aktuose taip pat galima pastebėti, kad lojalumas bendrovei reiškia, kad jos vadovas turi nepertraukiamai dirbti dėl vieno tikslo – bendrovės tikslų įgyvendinimo. Bendrovės vadovas turi būti aktyvus, dalyvauti valdyme, nepritari sprendimams, kurie gali prieštarauti bendrovės įstatams.¹⁰³

Apibendrinus, galima pastebėti, kad juridinių asmenų doktrinoje sutariama, jog bendrovės vadovo lojalumo pareiga siejama su vadovo pareiga veikti bendrovės ir su juo susijusių asmenų interesams. Svarbu pažymėti, kad Lietuvos teisės aktai gina ne tik paties juridinio asmens, bet ir akcininkų, darbuotojų, kreditorių ir visos visuomenės interesus. Tai patvirtina ir privataus juridinio asmens vadovo, kaip fiduciarinių pareigų subjekto, statusas, kuris lemia, kad vadovas fiduciariniais santykiais susijęs ne tik su juridiniu asmeniu. Iš kitos pusės, juridinio asmens interesų apimtis tiesiogiai priklauso nuo juridinio asmens esmės aiškinimo koncepcijos.¹⁰⁴

2.2. Rūpestingumo pareiga (*Duty of care*)

Rūpestingumo pareiga yra įtvirtinta CK 2.87 straipsnio 1 dalyje, kuri nustato, kad juridinio asmens valdymo organo narys kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. Teisinių terminų žodyne¹⁰⁵ rūpestingumo pareiga yra aiškinama kaip teisinis įsipareigojimas elgtis rūpestingai vengiant sukelti žalą. Šia pareiga siekiama užtikrinti, kad vadovai skirtų pakankamai laiko, rūpesčio ir stropumo, veiktu protingai ir nesukeltų įmonei žalos. Deliktų teisėje vien neatsargumas, pasireiškiantis tiek veikimu, tiek neveikimu, nėra pakankamas pagrindas kilti civilinei atsakomybei. Dėl

¹⁰² RANDY, J., Holland, „Delaware Directors Fiduciary Duties: The Focus on Loyalty”, *University of Pennsylvania Journal of Business Law* (2009): 698.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ MARTIN, A. E. *A dictionary of Law*. Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 165. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fd.unl.pt/docentes/docs/ma/wks_MA_21613.pdf>.

neatsargumo atsakomybė kyla tik tuomet, kai asmuo, turėjęs pareigą veikti rūpestingai, jos neįvykdė ir taip sukėlė žalą. Teismų praktikoje, aiškinant rūpestingumo pareigos turinį, nurodoma, kad bendroji valdymo organų rūpestingumo pareiga turi apimti teisėto, sąžiningo ir protingo elgesio reikalavimą. Teismų praktikoje rūpestingumo pareiga suprantama kaip vadovo kvalifikuotas ir atidus elgesys, vadovas turi elgtis kaip savo srities protingas verslininkas. Taip pat teismas pažymėjo, kad „bendrovės valdymo organų (vienasmenio ir kolegialaus) nariai turi elgtis rūpestingai ir sąžiningai bendrovės atžvilgiu, o tai reikalauja, kad prieš priimdami sprendimą valdymo organo nariai būtų pakankamai susipažinę su visa reikiama informacija“.¹⁰⁶

Bendrovės vadovo rūpestingumo pareiga taip pat reiškia ir jo pastangas prižiūrėti bendrovės veiklos atitikimą įstatams bei teisės aktams.¹⁰⁷ Kasacinis teismas išaiškino, kad vadovas turi atlikti savo darbą rūpestingai, apdairiai bei kvalifikuotai, toks bendrovės vadovo elgesys privalo būti nuo pat bendrovės vadovu paskyrimo momento.¹⁰⁸

Taigi Lietuvoje egzistuoja objektyvus – subjektyvus elgesio standartas, kuriuo remiantis juridinio asmens vadovo patirties stoka ar netinkama kvalifikacija negali atleisti vadovo nuo atsakomybės už sukeltą žalą.¹⁰⁹

Teismų praktikoje, kai vertinama pažeista bendrovės vadovo protingumo pareiga, dažniausiai yra pritaikomas objektyvus elgesio standartas. Objektyvus elgesio standartas – tai bendrovės vadovo atitikimas rūpestingam bei kvalifikuotam verslininko kriterijui, o vadovo subjektyvios savybės konkrečioje situacijoje gali protingumo standartą padaryti aukštesniu. Pavyzdžiui, kai vadovas turi atitinkamų verslo žinių, rūpestingumo pareiga reikalauja, kad turimos žinios būtų panaudotos priimant verslo sprendimus bendrovėje dėl planuojamo sudaryti sandorio. Pagal LAT, sprendimas ar bendrovės vadovas tam tikru atveju rūpestingumo pareigą tinkamai įvykdė, priimamas atsižvelgiant į tam tikrus objektyvius elgesio standartus – rūpestingo, apdairaus bei protingo vadovo elgesio

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis, BUAB „Naruva“ ir V. P., G. T., E. T., v. „Gražeda“, Nr. 3K-3-210-611/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/120463301626804/3K-3-210-611/2015>>.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-313/2017, BUAB „Toresus“ v. I. G. ir R. K. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/104503068187416/e3K-3-30-313/2017>>.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis, Nr. 3K-3-298-701/2016, BUAB „Rangesta“ v. D. T. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/26320667516847/3K-3-298-701/2016>>.

¹⁰⁹ ČERKA, P. „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“ *International Journal of Baltic Law* 1 (2002): 62-63.

visumą.¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad verslininko subjektyvios savybės konkrečios bylos aplinkybėmis gali objektyvųjį elgesio standartą padaryti aukštesniu. Vienoje iš savo nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paaikškino, kad teismai turi nustatyti, ar bendrovės vadovas konkrečiu atveju tinkamai įvykdė savo pareigą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad aplinkybės turi būti nustatytos vadovaujantis „rūpestingos šeimos galvos“ (lot. *bonus pater familias*) standartais, žiūrint į bendrovės tikslus bei specifiką, įvertinant verslo riziką, atsižvelgiant į bendrovės vadovo kvalifikaciją¹¹¹. Skirtingą praktiką galima pastebėti Europoje, kadangi yra valstybių, kuriose remiamasi tik subjektyviuoju standartu. Atidumo ir rūpestingumo laipsnis yra vertinamas atsižvelgiant į vadovo įgūdžius ir patirtį. Teisės aktai išskiria skirtingus vadovų tipus ir taiko aukštesnį standartą tik kai kuriems iš jų. Tokia praktika taikoma Kipre, Graikijoje, Airijoje ir Liuksemburge.¹¹² Europoje egzistuoja trys galimi elgesio standartai, kuriais remiantis vertinama juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga: objektyvusis, objektyvusis – subjektyvusis ir subjektyvusis. Labiausiai paplitę yra objektyvusis ir objektyvusis – subjektyvusis standartai.¹¹³

Lietuvoje rūpestingumo pareigos turinį teismas dažnai aiškina per deliktų teisėje įtvirtintą *neatsargumo* apibrėžimą ir visiškai jos nesieja su kylančia rizika bendrovės vadovui veikti nelojaliai. Lietuvos teisės doktrina, kurioje nurodoma, kad protingumas ir sąžiningumas yra kaip bendrovės ir kitų jos narių atžvilgiu numatyta pareiga, nustatoma įgyvendinant bendruosius civilinių teisinių santykių reguliavimo principus.¹¹⁴

Rūpestingumo pareigos nustatymo klausimu galima išskirti JAV doktriną, pagal kurią teismai laikosi nuomonės, kad fiduciariniai įsipareigojimai apima tiek lojalumo pareigą, tiek pareigą veikti rūpestingai. FLANNIGAN R. teigia, kad pareiga veikti rūpestingai savo prigimtimi nėra fiduciarinė. FLANNIGAN R. taip pat pritaria Jungtinės Karalystės teismo nuomonei, kuri išsakyta byloje *Extrasure Travel Insurance Ltd v.*

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga „Bendrovės vadymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo“, 2016 m. lapkričio 23 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos/67>>.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 19 d. nutartis, BUAB „Barklita“ v. G. B. ir J. G., Nr. 3K-3-880/2002, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/104503068187416/e3K-3-30-313/2017>>.

¹¹² HANNE, S., METTE, N., KARSTEN., E. S., *Boards of directors in European Companies: Reshaping and Harmonising Their Organisation and Duties* (Nyderlandai: Kluwer Law International, 2013). p. 17.

¹¹³ CARSTEN G. B., PAECH, P., ir SCHUSTER E. P., *Study on Directors Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 108–115; Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): (p. 93).

¹¹⁴ BAKANAS, A. *Et al. Antroji knyga „Asmenys“*. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Justitia, Vilnius, 2002, p. 192-193.

*Scattergood*¹¹⁵, kad vien tik asmens nerūpestingumas negali reikšti fiduciaro fiduciarinių pareigų pažeidimo. Fiduciarinės pareigos ir rūpestingumo pareiga yra skirtingos prigimties. Fiduciarinės pareigos yra susijusios su tokiais koncepcijomis kaip lojalumas, sąžiningumas, bet ne su fiduciaro kompetencija. Teisė aiškiai skiria fiduciarines pareigas ir pareigas, kurias gali turėti asmuo būdamas fiduciaru. Fiduciaras gali turėti pareigas kylančias iš sutarties, iš įstatymo, tačiau tai visiškai nereiškia, kad tos pareigos bus fiduciarinės.¹¹⁶

Australijos Aukščiausiojo teismo byloje *Permanent Building Society v Wheeler*¹¹⁷ teismas pažymėjo, kad ne kiekvienas pažeidimas, kuris kyla iš fiduciarinių santykių, būtinai reiškia fiduciarinių pareigų pažeidimą, dėl to fiduciaro pareiga veikti rūpestingai yra ne fiduciarinė pareiga. Jungtinės karalystės byloje *Bristol & West Building Society v Mothew*¹¹⁸ buvo konstatuota, kad vien asmens nerūpestingumo nepakanka, kad būtų pažeistos fiduciarinės pareigos. Fiduciaras, kuris lojaliai, bet nekompetentingai atliko savo darbą, nėra neištikimas beneficariui, todėl nepažeidė fiduciarinių pareigų. Pareiga veikti neturėtų būti laikoma fiduciarine pareiga. *Pirma*, pareiga veikti rūpestingai atsiranda ne dėl asmenų fiduciarinio statuso, bet dėl aplinkybių, kuriomis jie veikia.¹¹⁹ Tai reiškia, kad bendrovės vadovo pareiga veikti rūpestingai, neturi nieko bendro su bendrovės pažeidžiamumu ar lojalumu. *Antra*, ši pareiga nėra susijusi su pasitikėjimu ir lojalumu, esančiu tarp fiduciarinių santykių šalių. Fiduciarinai įsipareigojimai yra tik skirtingi esminės fiduciarinės lojalumo pareigos aspektai. Todėl fiduciarinių pareigų pažeidimas sukelia fiduciaro nelojalumą.

Apibendrinant, galima daryti pagrįstą išvadą, kad rūpestingumo pareiga aiškinama ir įgyvendinama skirtingai kai kuriose valstybėse. Be to, Lietuvoje vadovo rūpestingumo pareiga, remiantis anksčiau išdėstyta analize, laikytina fiduciarine. Pastebėtina, kad mokslinėje erdvėje yra pastebimos kontraversiškos nuomonės dėl to, ar bendrovės vadovui rūpestingumo pareiga neturėtų būti laikoma fiduciarine tik dėl to, kad rūpestingumo pareiga

¹¹⁵ *Duties and Liabilities of directors under the UK Company, Act 2006*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://graduatesbrain-box.blogspot.com/2011/01/duties-and-liabilities-of-directors.html>>.

¹¹⁶ FLANNIGAN, R. The Strict Character of Fiduciary Liability. *New Zealand Law Review* [interaktyvus], 2006 [žiūrėta 2019-11-11], p. 231. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=940659>>.

¹¹⁷ *PERMANENT BUILDING SOCIETY (IN LIQ) v WHEELER AND ORS*, Supreme Court of Western Australia, Full Court, 28 July 1994, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://iknow.cch.com.au/document/atagUio382743sl10494395/permanent-building-society-in-liq-v-wheeler-and-ors>>.

¹¹⁸ *Bristol & West Building Society v Mothew (t/a Stapley & Co)* [1998] Ch. 1 (24 July 1996), [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą:

<[https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/D-0004863?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/D-0004863?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1)>.

¹¹⁹ *Henderson v Merrett Syndicates Ltd.* [1994] 3 WLR 761.

taikoma lygiagrečiai kitų fiduciarinių pareigų atžvilgiu. Tačiau pagal teismų praktiką matoma, kad teismai visgi sieja fiduciarinius santykius su rūpestingumo pareiga, o rūpestingumo pareigą laiko privaloma bendrovės vadovui, tačiau jos tikslai gali skirtis nuo fiduciarinių pareigų.

2.3. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė

Susiformavusi JAV verslo sprendimo priėmimo taisyklė mokslininkų veikaluose iki šiol nurodoma kaip sunkiausiai suprantama koncepcija visoje verslo teisės srityje¹²⁰. Pirmą kartą šios taisyklės turinys buvo atskleistas 1829 m. JAV Luizianos valstijos Aukščiausiojo teismo sprendime, byloje Percy v. Millaudon, kurioje, nors ir tiesiogiai neminima ši taisyklė, tačiau neabejotinai kalbama apie šiandien, taip vadinamą, verslo sprendimo priėmimo taisyklę. Byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl banko vadovo atsakomybės už nuostolius, patirtus dėl banko prezidento ir kasininkės neteisėto lėšų pasisavinimo. Sprendime teismas pasisakė, kad asmens, kuris buvo paskirtas vadovu ir kuris turi kvalifikaciją, reikalingą įprastoms fiduciarinėms pareigoms vykdyti, atitinkamo sprendimo priėmimas, dėl kurio kyla nuostolis, negali užtraukti atsakomybės šiam asmeniui, jeigu sprendimas buvo toks, kuris būtų priimtas ir apdairaus asmens. Priešingas aiškinimas reikštų, jog iš asmenų, kurie gali klysti, būtų reikalaujama tobulos išminties. Tokiu atveju, nei vienas asmuo tokiomis nepalankiomis sąlygomis nenorėtų užimti vadovo pareigų. Teismas taip pat pabrėžė, kad sprendžiant dėl asmens atsakomybės, turėtų būti remiamasi ne neabejotinomis kitų asmenų žiniomis, tačiau vidutinio, įprasto asmens standartu. Ir tik įrodžius, jog asmens veiksmai buvo tokie šiuurkštūs, kad vidutinio protingumo ir įprasto atidumo asmuo nebūtų jų atlikęs, būtų galima asmeniui pritaikyti atsakomybę.¹²¹ Galima teigti, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė iš esmės susiformavo dėl teismo susirūpinimo, jog protingi ir sąžiningi asmenys neužims vadovo pareigų, jeigu teisė reikalautų iš jų tokio atidumo laipsnio, kurio nereikalaujama iš įprastų, vidutinių asmenų.¹²² Delavero Aukščiausiojo Teismo byloje Aronson v. Lewis teismas verslo sprendimo priėmimo taisyklę apibrėžė kaip prezumpciją, jog priimdamas verslo sprendimą, bendrovės vadovas turi būti gerai informuotas veikti sąžiningai ir manyti, kad veikia geriausiais bendrovės interesais.¹²³ Taip pat byloje Cede & Co. prieš Technikolor Inc. teismas pabrėžė,

¹²⁰ Lori McMillan, „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine”, *William & Mary Business Law Review* (2013): 526; S. Samuel Arsht, „The Business Judgment Rule Revisited”, *Hofstra Law Review* (1979): 93; Henry G. Manne, „Our Two Corporation Systems: Law and Economics”, *Virginia Law Review*, (1967): (p. 270).

¹²¹ Percy v. Millaudon, 8 Mart (n.s.) 68 (La. 1829).

¹²² SAMUEL, S., „The Business Judgment Rule Revisited“, *Hofstra Law Review* (1979): 97.

¹²³ ARONSON v. LEWIS, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).

kad verslo sprendimo priėmimo taisyklėje įtvirtinama gana stipri prezumpcija vadovo atžvilgiu, kadangi lojalus ir gerai informuoto vadovo sprendimas bus panaikintas teismo tik tada, kai toks sprendimas nebus racionalus verslo tikslui.¹²⁴ Iš Cede & Co. prieš Technikolor Inc. bylos sprendimo galima daryti išvadą, kad ieškovas, kuris ginčija vadovo sprendimą, turi, visų pirma, paneigti pateiktus įrodymus, kad vadovas priimdamas sprendimą, kuris yra ginčijamas, yra pažeidęs rūpestingumo, lojalumo ar sąžiningumo pareigą, ir jeigu ieškovui pavyksta įrodyti, kad vadovas pažeidė vieną iš aukščiau nurodytų pareigų, tai įrodinėjimo našta bus perkelta vadovui (atsakovui), kuris vėliau turės įrodyti verslo sprendimo priėmimo sąžiningumą.

Straipsnyje „Business judgment rule in Lithuania“¹²⁵ autoriai teigia, kad formuojant verslo sprendimo priėmimo taisyklę JAV buvo siekiama skatinti žmones priimti atsakomybę ir tapti juridinių asmenų vadovais, tuo pačiu skatinti žmonių versliškumą ir inovatyvumą. Įmonių vadovams reikėjo suteikti laisvę priimant labai rizikingus sprendimus versle. Taip pat buvo svarbu sumažinti teismų intervenciją į privačius verslo santykius, kadangi teismų kišimasis į verslo sprendimo priėmimą žlugdo verslo procesus. Šį teiginį galima paaiškinti tuo, kad teisėjai nėra verslo specialistai ir verslo srities profesionalai, paprasčiausiai dėl to, kad teisėjai neturi reikalingos kompetencijos ir patirties verslo santykiuose. Tokie tikslai buvo svarbūs įmonių vadovams todėl, kad pagrindinis juridinio asmens tikslas yra siekti pelno, ir tam tikslui pasiekti neabejotinai reikia priiminti rizikingus verslo sprendimus. Dažniausiai tik rizikingiausi verslo sprendimai gali atnešti įmonei išskirtinę sėkmę.¹²⁶

Nagrinėjant verslo sprendimo priėmimo taisyklės raidą Europoje, svarbu paminėti Vokietijos bylą Arag prieš Garmenbeck¹²⁷, kurioje buvo suformuluota viena iš pirmųjų verslo sprendimo priėmimo taisyklių Europoje. Šioje byloje buvo suformuluota verslo sprendimo apibrėžimo taisyklė, kuri tik 2005 m. buvo įtvirtinta Vokietijos akcinių bendrovių įstatyme. Svarbu pažymėti, kad toks požiūris labai skiriasi nuo JAV teisinės sistemos. JAV teisinėje sistemoje nėra laikoma prezumpcija, kad visi vadovo verslo sprendimai yra teisėti, bet vadovaujantis ja yra vertinami tik ginčijami vadovo verslo sprendimai. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės įtvirtinimas pačiame įstatyme suteikia juridinio asmens vadovui supratimą ir aiškumą. Įmonės vadovas gali numatyti koks turi

124 Cede & Co. v. Technicolor Inc. 634 A.2.d. 345, 361 (Del. 1993).

125 BITĖ, V., GUMULIAUSKIENĖ, G., „The business judgment rule in Lithuania“, [interaktyvus]. [žiūrėta žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://mr.uni.pure.elsevier.com/en/publications/the-business-judgment-rule-in-lithuania>>.

126 Ibid.

127 Vokietijos Federalinio teismo (vok. Bundesgerichtshof) 1997 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje ARAG/Garmenbeck, Nr. 175/95.

būti verslo sprendimo priėmimo procesas, kad jis būtų laikomas teisėtu ir sprendimą priėmęs asmuo galėtų išvengti civilinės atsakomybės taikymo.¹²⁸

Lyginant Europos šalių teisinį reglamentavimą galima pastebėti, kad Estijoje, Airijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Maltoje ir Slovakijoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra įtvirtinta teisės aktuose ir taikoma teismų praktikoje. Viena vertus, Portugalijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Graikijoje ir Čekijoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra kodifikuota. Tuo tarpu, Lietuvoje, Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Kipre, Danijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Italijoje, Ispanijoje, Slovėnijoje, Liuksemburge ir Didžiojoje Britanijoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra pripažįstama tik teisės doktrinoje arba teismų praktikoje¹²⁹. Dažnai kylantis klausimas – kaip tokiu atveju (kai verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra įtvirtinta) sprendžiama dėl juridinio asmens vadovo atsakomybės, kai pastarasis priima rizikingus verslo sprendimus. Knygoje „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries” buvo pateiktas toks atsakymas: „rūpestingumo pareiga daugelyje jurisdikcijų yra aiškiai ir išsamiai suformuota, nacionaliniai teismai pagrindžia savo priimtus sprendimus šios pareigos interpretacijai“.¹³⁰ Pavyzdžiui, Lenkijos Aukščiausiojo teismo sprendime yra suformuluotas toks požiūris – jeigu juridinio asmens vadovas veikė rūpestingai ir atidžiai vis tiek įrodinėjimo našta tenka jam.¹³¹ Taip pat galima pastebėti Latvijos Respublikos teismų praktikoje suformuotą taisyklę, pagal kurią vadovui nėra taikoma civilinė atsakomybė, jeigu juridinio asmens vadovas įrodo, kad veikė nepažeisdamas apdairaus ir atsargaus vadovo standarto.¹³²

Anot GIRALDO C. A. L., galima išskirti tris verslo sprendimo taisyklės modelius: žemo lygmens, vidutinio lygmens, aukšto lygmens. GIRALDO C. A. L. teigia, kad „tokie modeliai yra paskirstyti pagal tai, koku būdu taisyklė yra įtvirtinta tam tikros šalies teisinėje sistemoje“¹³³. Toliau kiekvienas modelis yra aptariamas atskirai.

Pirmam modeliui yra priskiriamos valstybės, kuriose nėra aiškiai suformuluotos verslo sprendimo taisyklės nei įstatymuose, nei teismų praktikoje, tačiau teismai verslo

¹²⁸ JAKUNTAVIČIŪTE G. „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), p. 123.

¹²⁹ CARSTEN G. B., PAECH, P., ir SCHUSTER E. P., *Study on Directors Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 108–115; Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The MacrotHEME Review* 4, 7 (2015): (p. 136,137).

¹³⁰ PONTA, A., RADU, N. „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The MacrotHEME Review* 4, 7 (2015): (p. 137).

¹³¹ PONTA, A., RADU, N. „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The MacrotHEME Review* 4, 7 (2015): p. 137.

¹³² *Ibid.*

¹³³ GIRALDO C & BOGOTA C, „Factors Governing the Application of the Business Judgment Rule: An Empirical Study of the US, UK, Australia and the EU“ p. 117 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicas.unam.mx/publica/librev/rev/vniver/cont/111/cnt/cnt5.pdf>>.

sprendimo taisyklę pripažįsta netiesiogiai, pvz., Jungtinė Karalystė. Jungtinėje Karalystėje yra plačiai taikoma precedentinė teisė. Dėl šios priežasties teisės principai ir taisyklės priimami remiantis ankstesnių teismų sprendimais. Verslo sprendimo taisyklė, kaip ir kiti teisės principai, Jungtinėje Karalystėje gali būti taikomi netiesiogiai.

Antram modeliui yra priskiriamos valstybės, kuriose verslo sprendimo taisyklė yra taikoma tiesiogiai. Tokį modelį dažniausiai galima sutikti tokioje teisinėje sistemoje, kur teismai taiko tiek įstatymus, tiek precedentinę teisę. Pavyzdžiui, vidutinio lygmens modelis taikomas JAV teisinėje sistemoje.

Trečiam modeliui yra priskiriamos valstybės, kuriose verslo sprendimo taisyklė yra įtvirtinta įstatyminiame lygmenyje. Galima teigti, kad valstybėse, kur verslo sprendimo taisyklė taikoma tiesiogiai, nekyla problemų dėl jos interpretavimo. Taip verslo sprendimo taisyklei suteikiamos aiškios taikymo ribos. Pavyzdžiui, Australijoje verslo sprendimo taisyklė yra įtvirtinta bendrovių įstatyme, kuriame nurodyti asmenys, kuriems taikoma verslo sprendimo taisyklė bei šios taisyklės taikymo ribos.¹³⁴

Mokslininko GIRALDO C. A. L. teigimu, visų pirma reikia vertinti konkrečios valstybės įstatymus, teismų praktiką, ekonominę valstybės padėtį tam, kad būtų suprasta kodėl yra taikomas tam tikras verslo sprendimo taisyklės taikymo modelis. Taip pat autorius pažymi, kad jeigu valstybė yra suinteresuota ekonominiu efektyvumu, verslo sprendimo taisyklė turi būti įtvirtinta įstatymuose, t. y. taikomas aukštesnis verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modelis.¹³⁵ Taip pat galima sutikti ir su BITĖS V. bei GUMULIAUSKIENĖS G. nuomone, kad „kuo aukštesnio lygmens taisyklės taikymo modelis valstybėje, tuo aukštesnis juridinio asmens vadovo tikrumo laipsnis, kad priimtas verslo sprendimas yra teisėtas“.¹³⁶

Egzistuoja kelios doktrinos, kurios susijusios su verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymu. Visų pirma, verslo sprendimo priėmimo taisyklė gali būti suprantama kaip teismo peržiūrėjimo standartas (angl. *standard of review*)¹³⁷, pagal kurį teismai, sprendžiantys dėl vadovo civilinės atsakomybės, turi įvertinti vadovo priimtus sprendimus. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė taip pat gali būti suprantama kaip teismo

¹³⁴ Australian Corporation Act (2001) sec. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/s180.html>.

¹³⁵ CARSTEN G. B., PAECH, P., ir SCHUSTER E. P., *Study on Directors Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 108–115; Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The MacrotHEME Review* 4, 7 (2015): 154.

¹³⁶ BITĖ, V., GUMULIAUSKIENĖ, G., „*The business judgment rule in Lithuania*“ (p. 568, 569), [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://mrui.pure.elsevier.com/en/publications/the-business-judgment-rule-in-lithuania>>.

¹³⁷ STEPHEN M. BAINBRIDGE, „The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine“, *UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper* 03-18 (2003): (p. 7).

susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*). Remiantis šia doktrina, verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra nustatoma prezumpcija, jog vadovo priimami verslo sprendimai yra teisėti, t. y. teismas nevertina vadovo veiksmų, priimant verslo sprendimą, nebent ieškovas, ginčijantis verslo sprendimą, paneigia šią prezumpciją.¹³⁸ Taigi, iš esmės, remiantis teismo peržiūrėjimo standartu, teismas vertina verslo sprendimą ir juridinio asmens vadovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi įrodyti verslo sprendimo priėmimo taisyklės sąlygas ir tik jas įrodžius ši taisyklė pritaikoma, o civilinė atsakomybė juridinio asmens vadovo atžvilgiu nėra taikoma.

Remiantis teismo susilaikymo doktrina, verslo sprendimo priėmimo taisyklė preziumuojama, t. y. juridinio asmens vadovas neturi įrodinėti, kad egzistuoja verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, o teismas neanalizuoja ginčijamo verslo sprendimo turinio, nebent ieškovas paneigia šią prezumpciją – tuomet įrodinėjimo našta pereina juridinio asmens vadovui ir jam tenka įrodinėti, jog egzistuoja verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos. Atsižvelgiant į tai, jog dažnu atveju yra sunku įrodyti, kad vadovas, priimdamas verslo sprendimą, nebuvo rūpestingas ir atidus, manytina, kad teismo susilaikymo doktrina yra naudingesnė vadovams. Trečioji taisyklės interpretacija – tai verslo sprendimo priėmimo taisyklė kaip imuniteto doktrina. Pagal šią doktriną verslo sprendimo priėmimo taisyklės poveikis yra vadovų izoliavimas nuo atsakomybės. Ši doktrina suteikia vadovui tam tikrą imunitetą nuo neigiamų pasekmių, kurios kilo pastarajam veikiant vadovo vaidmenyje. Manant, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra tarsi vadovo imunitetas, jeigu verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos yra tenkinamos, teismai nevertins verslo sprendimo teisėtumo.¹³⁹

Teisės doktrinoje yra pateikiamas vertinimas, kad tam, jog būtų galima taikyti tikrąją JAV Delavero teismų praktikos suformuotą verslo sprendimo priėmimo taisyklę, teismai turi pripažinti ir taikyti teismo susilaikymo doktriną (angl. *judicial abstention doctrine*).¹⁴⁰ Kontinentinės teisės tradicijos šalyse, nors ir taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė, tačiau teismo susilaikymo doktrina teismų nėra pripažįstama, atitinkamai, verslo sprendimų turinys kiekvienu atveju yra vertinamas, o verslo sprendimo priėmimo taisyklė taikoma būtent šio vertinimo metu. Teismo susilaikymo doktrina yra

¹³⁸ ČERKA, P., „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“ *International Journal of Baltic Law* 1 (2002): (p. 58-74).

¹³⁹ McMILLAN, L., „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine“, *William & Mary Business Law Review* (2013): (p. 569).

¹⁴⁰ BITĖ, V., GUMULIAUSKIENĖ, G., „The business judgment rule in Lithuania“ (p. 570), [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://mruni.pure.elsevier.com/en/publications/the-business-judgment-rule-in-lithuania>>.

pripažįstama JAV teismų, todėl ir verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas JAV iš esmės skiriasi – teismai nesikiša į privačius verslo santykius ir nevertina verslo sprendimo turinio, nebent kita šalis įrodytų, kad juridinio asmens vadovas pažeidė interesų konfliktą, veikė neatidžiai ir nerūpestingai, nepriėmė sprendimo vadovaudamasis geriausiais bendrovei interesais.

Minimi skirtumai akivaizdžiai matomi lyginant JAV ir Europos teismų sprendimus. Pavyzdžiui, teisės doktrinoje lyginami JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo sprendimas Walt Disney Co. byloje ir Vokietijos teismo sprendimas Mannesmann byloje. JAV teismai netaikė atsakomybės Walt Disney bendrovės valdybos narių atžvilgiu dėl jų sprendimo sumokėti Michael Ovitz apie 130 milijonų dolerių už tai, kad jis metus veikė kaip vienas iš bendrovės vadovų. Tuo tarpu Vokietijoje buvo nagrinėjama panaši situacija, kur Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad Vokietijos bendrovės Mannesmann AG valdybos nariai pažeidė savo pareigas, kai jie išmokėjo apie 17 milijonų dolerių bonusą vadovui, kuris akivaizdžiai atliko svarbų vaidmenį, uždirbant bendrovės akcininkams daugiau nei 50 milijardų dolerių. Šiose bylose, kurių faktinės aplinkybės neabejotinai panašios, buvo priimti priešingi sprendimai. Visa tai lemia aukščiau minimi JAV ir Europos valstybių teisinės sistemos skirtumai.¹⁴¹

Vokietijos Federacinėje Respublikoje verslo sprendimo taisyklė yra įtvirtinta Akcinių Bendrovių Įstatymo 93 straipsnio 1 dalyje, pagal šiame straipsnyje įtvirtintą nuostatą, bendrovės vadovas turi atlyginti žalą, kuri buvo patirta priimant verslo sprendimą, jeigu tokiam verslo sprendime nebuvo laikytasi protingumo kriterijaus, vadovas neveikė bendrovės interesams ir neturėjo pakankamai informacijos, kad priimtas verslo sprendimas yra naudingas bendrovei.¹⁴² Vokietijos teismas Kinowelt byloje priėmė sprendimą, kad bendrovės vadovas nebus pažeidęs rūpestingumo ir lojalumo pareigos, jeigu priimdamas verslo sprendimą jis veikė išskirtinai bendrovės interesams ir informacija, kuria jis rėmėsi verslo sprendimo priėmimo metu buvo aktuali, reikalinga bei tinkama.¹⁴³ Taip pat svarbu pažymėti, kad 93 straipsnio preambulėje yra akcentuojama, kad verslo sprendime turi būti atsižvelgta į bendrovės perspektyvas, rinkoje esančią situaciją, klientų lūkesčius. Vadovas taip pat turi remtis savo nuojauta bei patirtimi.¹⁴⁴

¹⁴¹ VENTORUZZO, M., ir kt., *Comparative Corporate Law* (West Academic Publishing, 2015), 383-384; Franklin A. Gevurtz, „Disney in a Comparative Light“, *University of the Pacific: McGeorge School of Law* (2007): 1-2.

¹⁴² Vokietijos ABI, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <www.aktiengesetz.de>.

¹⁴³ MADISSON, K. *Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis*. Research paper. Riga graduate school of law, 2012. (p. 35).

¹⁴⁴ *Ibid.*

Vokietijos Akcinių bendrovių įstatyme yra suformuluotos keturios prielaidos, kai bendrovės vadovui yra suteikiama neliečiamybė dėl verslo sprendimo priėmimo. Vadovas yra apsaugotas nuo atsakomybės, jeigu jis priėmė verslo sprendimą, vadovas veikė sąžiningai, veikė turėdamas pakankamai informacijos, veikė geriausiems bendrovės interesams¹⁴⁵.

2.4. Verslo sprendimo taisyklės atsiradimas bei taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Lietuvoje nuo 2014 metų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bylose dėl bendrovės vadovo civilinės atsakomybės pradėjo taikyti verslo sprendimo priėmimo taisyklę. Verslo interneto portaluose pažymima, kad po verslo sprendimo taisyklės taikymo LAT praktikoje „Lietuvos įmonių vadovai gali kiek lengviau atsikvėpti ir laisviau priimti rizikingus verslo sprendimus vadovaudamiesi verslo sprendimų įprastos rizikos taisykle (angl. *Business Judgement Rule*) bei labai nebijoti, kad dėl kiekvienos nesėkmės jų vadovaujamos įmonės akcininkai skubės į teismą reikalauti iš vadovo pinigų nepavykusiais verslo sprendimais padarytai žalai atlyginti“¹⁴⁶.

Iš Lietuvos teismų praktikos galima pastebėti, kad dar 2013 metais nagrinėjamoje civilinėje byloje¹⁴⁷ buvo sprendžiamas klausimas dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu ir šioje byloje buvo paminėta verslo sprendimo priėmimo taisyklės sąvoka. Teismas atsižvelgia į šiek tiek ankstesnę praktiką ir nusprendė, siekiant nustatyti įmonės tyčinio bankroto egzistavimo faktą, turi būti vertinamos visos aplinkybės įmonės viduje ir nėra būtina nustatyti konkretaus veiksmo, kuris sukelia sunkią įmonės finansinę padėtį. Aplinkybių nustatymui yra reikšmingi būtent bendrovės vadovo priimti sprendimai. Taip pat svarbu išsiaiškinti ar bendrovė bankrutuoja dėl tyčinių vadovo veiksmų, dėl kurių kilo verslo nesėkmė. Ši byla yra svarbi tuo, kad joje galima pastebėti, jog buvo formuojamas tam tikras vadovo elgesio standartas, kitaip tariant, vadovas iš šios bylos sprendimo galėtų suprasti koks pastarajo veiksmas galėtų būti vertinamas kaip netinkamas valdymas. Byloje LAT atkreipė dėmesį į užsienio šalių taikomą praktiką ir nurodė, kad sprendžiant kylančius ginčus bankroto bylose, turi būti atsižvelgiama lyginamuoju aspektu į užsienio šalių taikomą verslo sprendimo taisyklę. Teismas gali vertinti vadovo sprendimus tik esant

¹⁴⁵ J. J. du Plessis et al. *German Corporate Governance in International and European Context*. Berlin, 2007. (p. 60 - 61.)

¹⁴⁶ FOIGT NORBAIŠIENĖ, D., „Ar sprendimas nemokėti mokesčių gali būti normalia verslo rizika?“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2017/05/11/ar-sprendimas-nemoketi-mokesciu-gali-buti-laikomas-normalia-verslo-rizika#ixzz65q8CpZ8F>>.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/219111955315780/3K-3-648/2013>>.

akivaizdiems stropumo, rūpestingumo ar lojalumo trūkumams. Vertinant teismo nurodytą verslo sprendimo vertinimo taisyklės formuluotę, galima teigti, kad byloje buvo suformuotas vadovo apsaugos standartas nuo pastarojo priimto sprendimo vertinimo.

Svarbu, kad šioje byloje teismas apibrėžia tris kriterijus, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant bendrovės vadovo veiksmus. Pirmas vertinimo kriterijus – tai lojalumo bei rūpestingumo vertinimas. Pagal šį kriterijų nustatoma kiek vadovas buvo lojalus bei rūpestingas bendrovei. Pagal antrą vertinimo kriterijų reikia suprasti kiek vadovo sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti. Trečias vertinimo kriterijus – tai vertinimas, ar buvo sunkioje bendrovės finansinėje situacijoje pasitelkiama kvalifikuotų specialistų pagalba.

Galima pastebėti, kad teismo suformuluoti kriterijai yra panašūs į jau anksčiau minėtus šiame darbe JAV Delavero valstijos teismų taikomus kriterijus verslo sprendimo priėmimo taisyklėje. Taip pat taikomas reikalavimas veikti sąžiningai, rūpestingai ir bendrovės interesams. Pažymėtina, kad trečias kriterijus neatitinka Delavero teismų praktikos, kadangi minėtoje byloje buvo atsižvelgiama į tyčinio bankroto specifiką.

Nuo 2014 m. sausio 9 d. civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. V.G.¹⁴⁸ verslo sprendimo taisyklė teismo praktikoje įtvirtinta kaip visų valdymo organų civilinės atsakomybės taisyklė. Taip pat buvo suformuotas verslo sprendimo turinys ir taikymo sąlygos. Byloje LAT pažymėjo, kad negalima taikyti civilinės vadovo atsakomybės dėl verslo nesėkmės. Civilinė atsakomybė taikoma dažniausiai už fiduciarinių pareigų pažeidimą, verslo sprendimo priėmimą ir viršijant įgaliojimus, kitaip tariant – veikiant *ultra vires*. Ieškovas turi nurodyti ne tik žalos faktą, bet taip pat būtina nurodyti ir fiduciarinių pareigų pažeidimą, aiškų aplaidumą, akivaizdų protingos ir ūkinės komercinės rizikos peržengimą. Sandorio naudingumo požiūriu teismas vertinti negali tol, kol nebus nustatytos anksčiau minėtos sąlygos.

Tam, kad būtų taikoma verslo sprendimo taisyklė atitinkamoje situacijoje, *pirmiausia* reikia atskirti ar priimtas bendrovės vadovo sprendimas buvo priimtas būtent verslo sprendimo pagrindu. Sprendimas laikomas verslo sprendimu, kai vadovo veikimas nebuvo susijęs su imperatyvių įstatymų normų vykdymu. Vadovas šioje situacijoje turi diskreciją priimti sprendimą iki galo nežinant ar šis sprendimas pasiteisins ir bus ekonomiškai naudingas bendrovei. Verslo sprendimu gali būti pripažintas, pvz., vadovo sprendimas sudaryti kreditavimo, mainų ar pirkimo sutartis.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis, „Mitnija“ v. V. G., Nr. 3K-7-124/2014. Teismų praktika. 2014, Nr. 41; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-469/2019.

Antra verslo sprendimo taisyklės taikymui sąlyga yra susijusi su verslo sprendimo priėmimo teisėtumu. Vadovo priimamas sprendimas visais atvejais turi būti teisėtas. Tais atvejais, kai verslo sprendimas yra priimtas pažeidžiant įstatymus, verslo sprendimo vertinimo taisyklės apsauga bendrovės vadovui negali būti taikoma. Teismas pažymėjo, kad šioje taisyklėje gali būti išimtis. Išimtis taikoma, jeigu vadovui yra būtina veikti viršijant savo įgaliojimus, nes kitaip bendrovė gali patirti didesnę žalą arba susidaro būtinojo reikalingumo komercinio sandorio pagrindas.¹⁴⁹ 2017 m. civilinėje byloje, kurioje nebuvo sumokėtas 19 proc. pridėtinės vertės mokestis Valstybinei mokesčių inspekcijai (toliau – VMI) buvo padaryta žala bendrovei. Šioje byloje įmonės vadovui buvo pritaikyta civilinė atsakomybė. LAT savo sprendime pažymėjo, kad verslo sprendimo taisyklė nėra taikoma minėtu atveju, kadangi buvo pažeista įstatymo imperatyvi norma. Išsamesnį išaiškinimą galima pastebėti Lietuvos apeliacinio teismo sprendime 2019 m. balandžio 18 d., teismas šioje byloje pažymėjo, kad bendrovės vadovo sprendimas, kuris pažeidžia teisės aktuose nustatytus reikalavimus, negali būti traktuojamas kaip neviršijantis jam suteiktų leistinų diskrecijos ribų. Imperatyvių teisės normų nesilaikymas yra pakankamas pagrindas, kad verslo sprendimo taisyklės prezumpcija būtų paneigta. Išimtis iš šios situacijos gali būti tokiais atvejais, kai vadovas suklydo dėl teisės akto fakto, kurio vidutinis ir atsakingas asmuo identiškoje situacijoje negalėtų numatyti.¹⁵⁰

Trečia sąlyga verslo sprendimo taisyklės taikymui yra fiduciarinių pareigų laikymasis. Anot teismo, verslo sprendimo taisyklė turi būti priimta nepažeidžiant nei rūpestingumo, nei lojalumo pareigų. Pažymėtina, kad CK 2.87 straipsnio 1 – 6 dalyse yra įtvirtintos fiduciarinės pareigos, pažeidus jas – vadovų nebesaugos verslo sprendimų priėmimo taisyklė.

Civilinėje byloje¹⁵¹ LAT išaiškino, jog prieš sudarant verslo sandorį, bendrovės vadovas turi išsiaiškinti visas sandorio aplinkybes, ekonominę naudą bendrovei, įvertinti sandorio galimą riziką bei kreditorių interesus po sandorio sudarymo.

Svarbu nustatyti, kad priimdamas verslo sprendimus, vadovas nepažeidė fiduciarinių pareigų, buvo lojalus ir veikė geriausiai bendrovės interesais. Jeigu ieškovas nurodo aplinkybes, kurios įrodo bendrovės vadovo nesąžiningą elgesį, įrodinėjimo našta pereina pačiam vadovui, kadangi šiais atvejais bus paneigta prezumpcija, kad vadovas veikia

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 18 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 2A-161-790/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą : <<https://www.infolex.lt/tp/1716753>>.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis, BUAB „Taurus–Ekspres“ v.s K. N. ir Lietuvos ir Vokietijos UAB „Transdelta“, Nr. 3K-3-283/2014. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/154842085335478/3K-3-283/2014>>.

geriausiems bendrovės interesams. Pažymėtina, 2015 metais Kasacino teismo nutartyje¹⁵² buvo nustatyta, kad vadovas sudarė bendrovei nenaudingą sandorį su savo sutuoktine (kitos įmonės vadove). Vadovas šioje byloje nepranešė apie interesų konfliktą ir negavo pritarimo iš kitų bendrovės organų tuo pačiu pažeidė CK 2.87 straipsnio 3 ir 5 dalis. Teismas konstatavo, jog prezumpcija, kad jis veikė siekiant geriausių bendrovės interesų, yra paneigta. Vadovui neįrodžius, kad jis veikė geriausiais bendrovės interesais, yra pagrindas konstatuoti fiduciarinių pareigų pažeidimą.

Ketvirta sąlyga verslo sprendimo taisyklės taikymui – neviršyti protingos komercinės rizikos. Galima teigti, kad protingas verslo sprendimas tada, kai nustatyta, jog verslo sprendimas buvo bendrovei ekonomiškai naudingas ir nebuvo jai nuostolingas, t. y. nebuvo peržengta ūkinė komercinė rizika. LAT formuojamoje praktikoje išaiškino, kad „protinga komercinė rizika yra teisėtas ir pozityvus reiškinys, pažymėjo, kad ūkinėje veikloje egzistuoja verslo ciklai, svyravimai, todėl versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo, todėl jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, t. y. prieštarautų bendrovių vadovavimo tikslams plėtoti verslą. Kasacinio teismo praktikoje taip pat laikomasi bendros pozicijos, kad nuostolingas sprendimas dar nereiškia jo neteisėtumo: bendrovės vadovai turi elgesio laisvę apsispręsti kokią konkrečiai verslo sprendimą priimti ir kokią protingą ūkinę komercinę riziką prisiimti. Net jei konkretus verslo sprendimas atnešė nuostolių, tai dar nereiškia, kad šis sprendimas buvo neteisėtas“.¹⁵³ Be to teismas akcentavo, kad tokiam vadovui, kuris buvo nelojalus bendrovei, viršijo įgaliojimus bei sudarė sąlygas atsirasti protingai ūkinei komercinei rizikai, veikė aplaidžiai, viršijo komercinės rizikos ribas, tokiam vadovui atsiranda civilinė atsakomybė, kadangi visi anksčiau minėti pažeidimai ir kiekvienas atskirai yra pagrindas bendrovės vadovo civilinei atsakomybei. Svarbu pažymėti, kad komercinė rizika turi būti akivaizdžiai viršijama, t. y. dėl tokio sandorio įmonėje turi iš esmės pablogėti situacija.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-611/2015, BUAB „Naruva“, V. P. v. G. T., E. T., UAB „Gražeda“, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/120463301626804/3K-3-210-611/2015>>.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis, UAB „Mitnija“ v. V. G., Nr. 3K-7-124/2014. Teismų praktika. 2014, Nr. 41., taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-916/2019.

Vienoje LAT byloje¹⁵⁴ bankrutuojanti bendrovė prašė žalos atlyginimo iš vadovų. Žala, kaip nustatė teismas, galėjo atsirasti dėl namo bei automobilių pardavimo sandorių. Šioje byloje nebuvo akivaizdaus komercinės rizikos peržengimo, dėl to teismams reikėjo vertinti kiekvieną sandorį atskirai bei nustatyti, kurie sandoriai buvo rizikingi tolimesniam bendrovės egzistavimui. Šioje byloje LAT konstatavo, kad teismai turi vertinti bendrovės vadovo veiksmus dėl sudarytų sandorių, įvertinti ar nebuvo pažeisti teisėti ieškovo kreditorių interesai, ar pardavus turtą už daug mažesnę nei rinkos kainą galėjo pablogėti bendrovės turtinė padėtis ir sumažėti jos galimybės įvykdyti prievolės kreditoriams.

Apibendrinant verslo sprendimo taikymo ypatumus Lietuvoje, galima teigti, kad priimant verslo sprendimus negali būti pažeidžiamos fiduciarinės vadovo pareigos, taip pat sprendimai turi būti priimami vadovaujantis teisėtumo, sąžiningumo principais, taip ištiriant reikšmingą informaciją ir akivaizdžiai neviršijant protingos komercinės rizikos. Esant visoms anksčiau išvardintoms tinkamo sprendimo priėmimo sąlygoms, laikoma, kad neteisėtų veiksmų vadovas neatliko, ir už tokį vadovo sprendimą atsakomybė nekyla, nors sandoris ir buvo nuostolingas bendrovei. Lietuvos teismų praktikoje formuojamos verslo sprendimo vertinimo taisyklės, kaip ir JAV Delavero valstijos precedentų teisėje suformuotos taisyklės, kurios taikomos siekiant įvertinti, ar pažeistas rūpestingumo pareigos standartas yra: 1) įmonės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų pažeidimas, 2) akivaizdžios protingos ūkinės komercinės rizikos peržengimas, 3) nepakankamas informuotumas apie priimamo sprendimo turinį.

2.5. Įstatyminės pareigos

Svarbiausios juridinio asmens vadovo pareigos bendrai apibrėžtos Civiliniame kodekse. Pavyzdžiui, CK 2.82 straipsnio 3 dalis numato, kad juridinio asmens valdymo organas atsako už juridinio asmens finansinės atskaitomybės sudarymą ir juridinio asmens dokumentų išsaugojimą. Šią pareigą detalizuoja Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas.¹⁵⁵ Šio įstatymo 9 straipsnio 2 dalis numato juridinio asmens vadovui pareigą pasirinkti ir įgyvendinti juridinio asmens apskaitos politiką, 14 str. 1 d. numato juridinio asmens vadovui pareigą patvirtinti asmenis, turinčius teisę surašyti bei pasirašyti juridinio asmens apskaitos dokumentus. To paties straipsnio 2 dalis nurodo, kad už apskaitos dokumentų teisingumą, atliktos operacijos teisėtumą ir tikrumą atsako asmuo,

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 28 d. nutartis, „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-293/2014, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/77215468798198/3K-3-293/2014>

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154657/asr>.

surašęs ir pasirašęs apskaitos dokumentus. Buhalterinės apskaitos įstatymo 21 str. nurodo, kad juridinio asmens vadovas yra atsakingas už juridinio asmens apskaitos organizavimą ir apskaitos dokumentų išsaugojimą. Organizuodamas buhalterinės apskaitos dokumentų saugojimą juridinio asmens vadovas turi pareigą laikytis Archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų dokumentų saugojimo terminų bei Lietuvos Respublikos Dokumentų ir archyvų įstatymo nustatytų reikalavimų.

Kitos pareigos įtvirtintos bendrajame teisės akte – CK ir detalizuojamos specialiosiuose teisės aktuose, yra juridinio asmens vadovo pareiga pateikti teisingus duomenis ir dokumentus Juridinių asmenų registrui. Teisingų duomenų pateikimo pareiga kompetentingoms valstybės institucijoms detalizuojama atskirų rūšių juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose, pvz., Lietuvos Respublikos bankų įstatyme, (toliau – Banko įstatymas) Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme (toliau – Finansų įstaigų įstatyme). Ši pareiga yra minima ir Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 7 straipsnyje¹⁵⁶, kuris numato, kad ūkio subjekto ketinančio pasiūlyti savo vertybinius popierius viešajai apyvartai vadovas yra atsakingas už prospekto, kuriame pateikiama informacija apie emitentą ir jo vertybinius popierius, kurie bus viešai siūlomi arba įtraukiami į prekybą reguliuojamoje rinkoje, paskelbimą. Už šios informacijos teisingumą ir išsamumą yra atsakingas juridinio asmens, paskelbusio prospektą, vadovas arba valdymo ir priežiūros organai.

Bendroji juridinio asmens vadovo pareiga organizuoti juridinio asmens veiklą detalizuojama konkretaus juridinio asmens veiklos rūšį reglamentuojančiuose teisės aktuose, pvz., Bankų įstatymas, Finansų įstaigų įstatymas, Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (toliau – Draudimo įstatymas), kurie savo ruožtu nukreipia į kitus teisės aktus reglamentuojančius, pvz., veiklos licencijavimą, pranešimų šių juridinių asmenų veiklą kontroliuojančioms institucijoms pateikimo tvarką ir aibę kitų reikalavimų. Šie specialieji įstatymai gali numatyti juridinio asmens veiklos apribojimus, kurių nesilaikant juridinis asmuo taip pat gali patirti nuostolių, pvz., Draudimo įstatymas numato juridiniam asmeniui, vykdančiam draudimo veiklą, draudimą užsiimti bet kokia kitokia veikla. Taigi juridinio asmens vadovas, savo ruožtu, turi užtikrinti tai, kad jo vadovaujamas juridinis asmuo neperžengs teisės aktų juridinio asmens veiklai nustatytų apribojimų.

Apibendrinus, galima teigti, kad iš aukščiau pateiktų pavyzdžių matyti, jog juridinio asmens vadovo pareigos reglamentuojamos daugelyje įstatymų ir poįstatyminių aktų ir

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291834/asr>>.

orientuotis juose nėra paprasta. Tačiau juridinio asmens vadovui, kaip ir bet kokiam kitam subjektui, taikomas veikimo principas, jog įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės. Šioje vietoje grįžtama prie ankstesniame skyriuje aptartos fiduciarinės rūpestingumo pareigos, reikalaujančios iš juridinio asmens išsiaiškinti visas jo statuso ypatybes ir jo vadovaujamam juridiniam asmeniui keliamus reikalavimus.

3. PROCESINĖS BENDROVĖS INTERESŲ GYNIMO FORMOS

3.1. Tiesioginis ieškinys

Kalbant apie procesines bendrovės interesų gynimo formas reikėtų atkreipti dėmesį, kad pasinaudoti tiesioginio ieškinio institutu gali tiek bendrovės kreditoriai, tiek pati bendrovė atstovaujama jau kito vadovo. Toliau šiame darbe kiekviena minėta situacija aprašoma plačiau.

Kasacinis teismas naujai formuojamoje praktikoje išaiškino, kad kreditorius gali reikšti tiesioginį ieškinį bendrovės vadovui ir/arba bendrovės akcininkams dviem atvejais: *pirmu atveju*, tiesioginis ieškinys gali būti reiškiamas remiantis CK 6.263 straipsniu tais atvejais, kai vadovas ir/ar akcininkas neteisėtais veiksmais padaro tiesioginę žalą bendrovės kreditoriui, t. y. atliekamų veiksmų teisėtumas pasireiškia konkretaus kreditoriaus atžvilgiu ir toks neteisėtumas atitinka bendrąjį deliktinei atsakomybei taikomą neteisėtumo požymį.¹⁵⁷ Reiškiant pastarąjį ieškinį būtina įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Iš praktikos matyti, kad teismai pirmiausiai vertina bendrovės vadovo nesąžiningų veiksmų atlikimą (pvz., kreditoriaus klaidinimas, apgauglingos informacijos teikimas kreditoriui) ir būtent dėl tų veiksmų kreditoriui atsiradusią žalą. *Antras atvejis*, kai kreditorius turi teisę reikšti ieškinį bendrovės vadovui ar dalyviui, kai bankrotas pripažįstamas tyčiniu ir nustatoma, kad šie asmenys kalti dėl tyčinio bankroto.¹⁵⁸ Kadangi šio darbo apimtyje yra analizuojami tik mokių bendrovių atvejai, todėl *antroji* galimybė kreiptis į teismą su tiesioginiu ieškiniu toliau nebus nagrinėjama.

Kreiptis į teismą dėl bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų padarytos žalos atlyginimo gali ir pats juridinis asmuo, atstovaujant bendrovės vadovui remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 55 straipsniu ir ABI 19 straipsnio 6 dalimi. Pavyzdžiui, vienoje civilinėje byloje bendrovė¹⁵⁹ kreipėsi į teismą su tiesioginiu ieškiniu, kuriame prašė iš buvusių bendrovės vadovų ir akcininkų priteisti žalos, kurią patyrė dėl vadovų teisės aktų pažeidimų, t. y. mokestinių prievolių vengimo. LAT pažymėjo, kad bendrovės vadovai turėjo veikti rūpestingai, atidžiai ir apdairiai ir negalėjo nežinoti apie netinkamą buhalterinę

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos apeliacinio teismo sprendimas, 2018 liepos 5 d., L. J. v. V.M., Nr. E2A-408-943/2018 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. <<https://eteismai.lt/byla/213091100654512/e2A-408-943/2018>>.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartį, UAB „Medicinos bankas“ v. D. B., Nr. 3K-7-115-915/2017, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/214096420332578/e3K-7-115-915/2017>>.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis, UAB „Toirenta“ v. G. R., V. P., M. D., A. C., Nr. 3K-3-624/2013. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/236113577911396/3K-3-624/2013>>.

apskaitą. Taip pat LAT konstatavo, kad bendrovės vadovams, kurie yra atsakingi už buhalterinės apskaitos organizavimą ir mokestinių prievolių vykdymą, kyla civilinė atsakomybė.

Pažymėtina, jog 2019 m. spalio 30 dienos nutartyje¹⁶⁰, kurioje ieškovė UAB „Kėdainių aruodai“ pareiškė tiesioginį ieškinį prieš buvusį vadovą V.Š. dėl nenaudingų pastarąjį sandorių sudarymo. Teismas šioje byloje pažymėjo, kad buvęs vadovas V.Š. nebuvo pažeidęs CK 2.87 straipsnyje nustatytų principų ir tinkamai vykdė savo fiduciarines pareigas bendrovei. Byloje nebuvo nustatyti buvusio vadovo neteisėti veiksmai, todėl nebuvo pagrindo kilti civilinei atsakomybei.

Pavyzdžiui, vadinamoje Mitnijos byloje statybų bendrovės buvo pareiškusios tiesioginį ieškinį buvusiam bendrovės vadovui, siekiant priteisti žalos atlyginimą dėl įvairių buvusio bendrovės vadovo verslo sprendimų. LAT šioje byloje pažymėjo, kad jeigu bendrovės vadovas nesiekia tam tikro ekonominio rezultato (pvz., sudarant naudingą sandorį), jo civilinė atsakomybė negali būti pagrįsta vien tuo, kad jis nepasiekė užsibrėžto tikslo, todėl kiekvieną kartą būtina nustatyti ir jo kaltę. Be to teismas pažymėjo, kad jeigu vadovas konkrečiame bendrovės veiklos etape veikė ne bendrovės, o savo naudai, laikoma, kad jis tyčia pažeidė bendrovės interesus, išskyrus atvejus, kai bendrovės vadovas vadovavosi CK 2.87 straipsnyje įtvirtintomis taisyklėmis. Taigi galima daryti tarpinę išvadą, kad kiekvienu konkrečiu atveju reikia vertinti, kokiomis sąlygomis buvo priimtas vadovo sprendimas sudaryti atitinkamą sandorį, ar pasirašytas sandoris atitinka ūkinės rizikos standartus, ar bendrovės vadovas nepažeidė jam nustatytų įstatyminių pareigų.

Be to, 2019 metų byloje buvo kreiptasi į teismą su tiesioginiu bendrovės ieškiniu prieš bendrovės vadovą. Byloje teismas konstatavo, jog bendrovės vadovas disponavo įmonės finansiniais duomenimis bei galėjo spręsti įmonės nemokumo klausimą ir turėjo pareigą kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo, nes parengti finansinius duomenis yra vadovo pareiga. Atsižvelgęs į šią aplinkybę, teismas sprendė, kad bendrovės vadovas pažeidė pareigą kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo, todėl CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu yra atsakingas už įmonei ir jos kreditoriams padarytą žalą.¹⁶¹

¹⁶⁰ Lietuvos apeliacinis teismo sprendimas 2019 m. spalio 30 d., UAB „Kėdainių aruodai“ v. V. Š., e2A-513-881/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/188399896080950/e2A-513-881/2019>>.

¹⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis, BUAB „Elektrėnų švara“ v. E. D., V. Ž., A. Z., Nr.2A-312-790/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/252801401678691/2A-312-790/2019>>.

Apibendrinant anksčiau pateiktą analizę galima išskirti du atvejus, kai gali būti reiškiamas tiesioginis ieškinys: pirmuoju atveju į teismą turi teisę kreiptis bendrovės kreditoriai, o antruoju – pati bendrovė, siekiant apginti pažeistas teises.

3.2. Išvestinis ieškinys

Dar vienas procesinis bendrovės pažeistų gynybų teisių būdas yra išvestinio ieškinio institutas (angl. *shareholder derivative action*). Šis institutas yra įtvirtintas ABĮ 16 str., kuris reiškia teisę dalyviui bendrovės naudai pareikšti ieškinį tretiesiems asmenims, kuriuo suteikiama akcininkui *locus standi* (teisė kreiptis į teismą) teisė ginti bendrovę nuo netinkamo jos valdymo. Pažymėtina, kad pagal teisinę prigimtį išvestinis ieškinys gali būti laikomas specialia netiesioginio ieškinio forma, tačiau tai atskiras specialusis ieškinys, todėl CK 6.68 straipsnyje numatyti reikalavimai šio ieškinio atžvilgiu nėra taikomi. Galiausiai, išvestinio ieškinio pareiškimui ir tenkinimui taikytina ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta specialioji nuostata.¹⁶²

Vertinant istorinį šio instituto vystymosi kontekstą svarbu paminėti, kad bendrovės dalyvio išvestinio ieškinio institutas susiformavo ir išsivystė Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) ir čia ėmė plėstis. Akcininkų išvestinis ieškinys JAV, Jungtinės Karalystės ir kitų valstybių dabartinėje teisėje anglų kalba vadinamas „*derivative action*“, kuris suprantamas kaip akcininko arba akcininkų grupės teikiamas ieškinys, kuris yra kildinamas iš bendrovės teisių, kai pati bendrovė nesiima jokių aktyvių gynybinių veiksmų.¹⁶³ Pažymėtina, kad akcininko teisė į šios rūšies ieškinį yra išvestinė iš akcininko nuosavybės teisės į tos bendrovės akcijas arba iš įnašo į asociacijos įstatinį kapitalą.¹⁶⁴

Pagal Civilinio kodekso 1.102 str. 1 d. bei ABĮ 40 str. 1 d., akcija jos savininkui suteikia teisę dalyvauti valdant įmonę, teisę gauti dalį pelno dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po likvidavimo. Anot mokslininkės MIKALONIENĖS L., akcininko teisės dalyvauti valdant bendrovę paskirtis yra apsaugoti akcininko nuosavybę, o viena iš šios teisės sudedamųjų dalių yra akcininko teisė pareikšti išvestinį ieškinį.¹⁶⁵ Išvestinio ieškinio ypatumas ir yra tame, jog akcininkas įgyvendina savo teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo bendrovei. Išvestiniu ieškiniu akcininkas įgyvendina bendrovės

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis, A. B., UAB „Group Europa Investment“ ir UAB „Europa Group“ v.s R. B., M. J., UAB „Aderas“, Nr. e3K-3-472-313/2018, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/279397271609558/e3K-3-472-313/2018>>.

¹⁶³ COLLIN P. H. Dictionary of Law. – Peter Collin Publishing Ltd. 1998. (Derivative action – action started by a shareholder (or a group of shareholders) which is derived from the company’s rights but which the company itself does not want to proceed with.), (p. 72).

¹⁶⁴ ARMALYTĖ O., Pažūsis L. Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas. – Vilnius: Alma littera, 1998., (p. 129 – 130).

¹⁶⁵ MIKALONIENĖ, L., „Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai“ Teisė 93 (2014), (p.114).

reikalavimo teisę, teikdamas ieškinį, akcininkas veikia bendrovės naudai ir interesais. Verta pažymėti, kad bendrovės vadovas teisines pareigas turi bendrovei, o ne jos akcininkams. Todėl ABĮ 19 str. 8 d. įtvirtinta nuostata, kad bendrovės „valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais“. Minėta ABĮ straipsnio dalis galimai suponuoja, jog vadovas turi atitinkamų pareigų ir prieš akcininką. Visgi, atsižvelgiant į CK 2.87 straipsnio 7 dalį, kuriame numatyta, kad dėl vadovo pareigų nevykdymo žala atlyginama bendrovei, bei į Lietuvos teismų praktiką, kurioje pripažįstama¹⁶⁶, kad tiek CK 2.87 straipsnis, tiek ABĮ 19 straipsnio 8 dalis „įpareigoja bendrovės valdymo organus veikti išimtinai bendrovės interesais, t. y. užtikrinti stabilią, efektyvią, konkurencingą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą“, tampa aišku, kad bendrovės valdymo organų nariai turi pareigas tik prieš bendrovę. Todėl valdymo organų nariams pažeidus savo pareigas bendrovei ir taip padarius žalos, reikalavimo teisę turi bendrovė, o ne jos akcininkas. Jeigu dėl netinkamo valdymo organų narių pareigų vykdymo nuvertėjo bendrovės akcijos arba sumažėjo galimybė akcininkams gauti dividendų ir tokie neigiami turiniai padariniai gali būti pašalinti atlyginus bendrovei žalą, tokia žala akcininkams laikoma išvestine ir akcininkas gali pareikšti išvestinį ieškinį¹⁶⁷. Galima daryti išvadą, kad išvestiniu ieškiniu akcininkas, visų pirma, gina bendrovės interesus, o akcininko interesai, nors ir ginami, tačiau tik netiesiogiai.

Apibendrinant, galima išskirti pagrindinius požymius, kurie apibūdina išvestinį ieškinį: 1) ieškinį teismui reiškia akcininkas ar akcininkai, 2) ieškinys reiškiamas bendrovės vardu, 3) ieškinys reiškiamas bendrovės naudai.

MIKALONIENĖ L. savo moksliniame straipsnyje išskiria dvi išvestinio ieškinio funkcijas – *kompensacinę* ir *atgrasomąją*¹⁶⁸. *Kompensacinė* išvestinio ieškinio funkcija pasireiškia tuo, jog išvestiniu ieškiniu siekiama atlyginti bendrovei žalą. Paprastai išvestinio ieškinio poreikis atsiranda tada, kuomet žalos bendrovei padaręs asmuo tuo pačiu yra ir asmuo, kuris priima sprendimus dėl bendrovės kreipimosi į teismą. Taigi, bendrovės akcininkui suteikiant galimybę kreiptis į teismą bendrovės vardu gali būti atlyginama bendrovei padaryta žala, kuri kitais būdais būtų neatlyginama.¹⁶⁹ Akivaizdu, jog pats žalos padaręs asmuo prieš save nepradės teisminių procesų ir nesieks atlyginti savo veiksmais ar

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, „LRG farmacija“ kreditoriaus uždarosios akcinės bendrovės „GlaxoSmithKline Lietuva“ v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A., Nr. 3K-3-234/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesaspredimupaiska/tekstas.aspx?id=7033e8f5-a444-4af2-970a-a97df44ff2d2>>.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ DAN W. PUCHNIAK, HARALD BAUM, MICHAEL EWING-CHOW, *The derivative action in Asia A comparative and functional approach* (United Kingdom : Cambridge University Press, 2012), (p.14).

neveikimu bendrovei padarytos žalos. Tuo tarpu *atgrasomoji* išvestinio ieškinio funkcija pasireiškia tuo, jog gali paskatinti valdymo organų narius veikti tinkamai, nepažeidžiant bendrovės interesų bei nedarant žalos bendrovei.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima pastebėti, kad išvestiniu akcininko ieškiniu laikomas toks ieškinys, kurį akcininkas bendrovės vardu teikia teismui, reikalaudamas žalos atlyginimo bendrovei, kuri susidarė dėl bendrovės valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Taigi, atitinkamai, galima išskirti šiuos požymius, kurie apibūdina išvestinį akcininko ieškinį: visų pirma, žala yra padaryta bendrovei, antra – žalą padarė asmuo, kuris turi atitinkamas pareigas bendrovei (konkrečiu atveju), trečia – žalos atlyginimu gaunama finansinė nauda tiesiogiai priklauso bendrovei, o ne akcininkui, kuris reiškia ieškinį. Taip pat svarbu pažymėti, kad individualių ir išvestinių akcininkų ieškinų atribojimo kriterijumi išskirtini du pagrindiniai aspektai, kuriais remiantis šis kriterijus gali būti taikomas. Visų pirma, jeigu akcininkas patyrė žalos, kuri kilo iš bendrovės patirtos žalos, t. y. akcininko patirta žala yra bendrovei padarytos žalos padarinys, tokiu atveju akcininkas neturi teisės reikalauti žalos atlyginimo individualiu ieškiniu, nes akcininko patirta žala yra išvestinė iš bendrovės patirtos žalos.¹⁷⁰

¹⁷⁰ ELIZABETH J. THOMPSON, „Direct harm, special Injury, or duty owed: which test allows for the most shareholder success in direct shareholder litigation?“ (The University of Iowa, 2006: 221). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/\(A12\)%20Thompson.pdf](http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/(A12)%20Thompson.pdf) .

IŠVADOS

1. Teisiniuose santykiuose, kurie susiklosto tarp bendrovės vadovo ir jo vadovaujančios bendrovės, yra akivaizdus dualizmas, kadangi nūdienomis bendrovės vadovas veikia ir kaip darbuotojas, ir kaip vienasmenis valdymo organas. Dėl tokios vadovo teisinės padėties dualizmo problematikos nėra vienareikšmiškos nuomonės, nustatant kada bendrovės vadovas yra darbo teisinių santykių subjektas, o kada – civilinių teisinių santykių subjektas. Esminiu bendrovės vadovo atribojimo nuo civilinės ir materialinės (darbo) teisinės atsakomybės kriterijumi laikytinas pažeistų įstatyminių pareigų pobūdis: nustatant vadovo teisinės atsakomybės taikytinumo klausimą būtina nustatyti ar vadovas veikė kaip darbuotojas, ar kaip vienasmenis valdymo organas. Nuo šių teisinių santykių nustatymo priklausys (i) kokia būtent teisinė atsakomybė bus taikoma bendrovės vadovui bei (ii) kokio dydžio žalos atlyginimas iš jo bus išreikalautas už įstatyminių pareigų pažeidimus.

2. Lojalumo pareiga įpareigoja bendrovės vadovą veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai. Taip pat vengti tokių situacijų, kai vadovo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams. Jeigu nustatomos aplinkybės, kad vadovas nevykdydamas lojalumo pareigos pažeidžia jam nustatytas CK 2.87 straipsnyje nuostatas, gali būti sprendžiama dėl jo veiksmų neteisėtumo konstatavimo bei civilinės atsakomybės taikymo. Tuo tarpu rūpestingumo pareiga yra įtvirtinta CK 2.87 str. 1 d., kuri numato, kad bendrovės vadovas kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką pastebima, kad bendroji valdymo organų rūpestingumo pareiga jau daugelį metų apima teisėto, sąžiningo ir protingo bendrovės vadovo elgesio standartą. Lietuvos teismai yra linkę sieti fiduciarinius santykius su rūpestingumo pareiga.

3. Nors Lietuvoje *de facto* vadovo samprata nėra įtvirtinta norminiuose teisės aktuose, tačiau teismų praktikoje yra pateikiamas išsamus šio teisinio reiškinio apibrėžimas. Pagal naujausią teismų praktiką asmuo, kuris nėra oficialiai paskirtas bendrovės vadovu, gali būti pripažintas *de facto* vadovu, jeigu pastarasis sistemingai ir nuolat atlieka veiksmus įstatymų pagrindu priskirtinus bendrovės vadovui. Svarbiausias *de facto* vadovo atpažinimo elementas yra sistemingas teisėtam vadovui priskirtinų funkcijų vykdymas. Kita vertus, *de facto* vadovo negalima painioti su laikinai einančiu pareigas vadovu. Teismų praktikoje analizuojant šį vadovo statuso dvilypumą yra pateikiamos dvi skirtingos vertinamosios teisinės situacijos. Pirmoji pasireiškia susiklostant aplinkybėms, kai atitinkamas bendrovės organas, beieškant tinkamo kandidato vadovo pareigoms užimti,

paskiria laikiną vadovą, kuriam pilna apimtimi taikomos bendrovės vadovui priskirtinos teisės ir pareigos. Antruoju atveju galima išskirti tokias situacijas, kai dėl ligos, komandiruotės ar atostogų laikinai paskiriamas bendrovės vadovą pavaduojantis asmuo. Remiantis naujausia teismų praktika, pastarasis nėra laikomas paskirtu valdymo organu kaip tokiu, jis negali įgyti visų bendrovės vadovui nustatytų teisių ir pareigų, todėl civilinės atsakomybės taikymas tokiam asmeniui yra negalimas.

4. Verslo sprendimo taisyklė gali būti suprantama kaip galimybė vadovui laisviau priiminėti rizikingus verslo sprendimus. Verslo sprendimo taisyklės taikymas Lietuvoje nėra fikcija, ji yra tiesiogiai taikoma teismų praktikoje, vadinasi, turi atitinkamas teises pasekmes vadovams, kurie priima atitinkamus verslo sprendimus. Tai reiškia, kad verslo sprendimo taisyklė taikoma bendrovėms vadovams, nors ji tiesiogiai nenustatoma Lietuvos teisės akte. Be to, nagrinėjant Lietuvos teismų formuojamą praktiką galima daryti išvadą, kad verslo sprendimo taisyklės taikymas vis dar nėra vienodas. Todėl siekiant garantuoti didesnę teisinę apibrėžtumą bei užtikrinti teisinį tikrumą verslo sprendimus priimančioms asmenims, Lietuvos įstatymų leidėjas gali apsvarstyti verslo sprendimo taisyklės kodifikavimo galimybes bei pastarąją įtvirtinti atitinkamame teisės akte. Todėl Lietuvoje šios taisyklės kodifikavimas, kaip vienas iš teisinio suvienodinimo priemonių, užkirstų kelią skirtingam jos interpretavimui, būtų nustatytos aiškios taikymo ribos, kaip, pavyzdžiui, Portugalijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Graikijoje ir Čekijoje bei tuo pačiu suteiktų bendrovių vadovams aiškias atliekamų veiksmų teises ribas.

5. Lietuvoje bendrovėms yra suteiktos dvi procesinės galimybės apginti vadovo veiksmais pažeistas bendrovės teises, reiškiant tiesioginį arba išvestinį ieškinį. Išvestiniu akcininko ieškiniu laikomas ieškinys, kurį akcininkas arba akcininkų grupė, teikia teismui, reikalaujant žalos atlyginimo priteisimo bendrovei, kuri atsirado dėl bendrovės valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Antroji galimybė yra tiesioginis ieškinys. Šis ieškinys reiškiamas tuomet, kai paskirtas naujas vadovas gina bendrovės interesus ir pareiškia ieškinį bendrovės vardu buvusiam vadovui už padarytą žalą. Iš atitinkamu klausimu formuojamos teismų praktikos galima pastebėti, kad dažniau bendrovė pasirenka antrąjį savo pažeistų teisių gynimo būdą. Remiantis praktika, bendrovės akcininkams yra paprasčiau atšaukti buvusį vadovą ar kolegialaus valdymo organo narį, kuris / kurie padarė žalą bendrovei, nei patiems reikšti išvestinį ieškinį bei įsitraukti į teismo procesą. Šiuo atveju naujai paskirtas bendrovės vadovas turėtų pareigą pareikšti tiesioginį ieškinį buvusiam vadovui / kolegialaus valdymo organo nariui bei siekti žalos atlyginimo už pastarųjų veiksmais padarytą žalą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą:
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080?jfwid=q8i88lpik>.
2. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222038/asr>.
3. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29578/asr>>.
4. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymas [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5474/asr> >.
5. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f6d686707e7011e6b969d7ae07280e89/asr>>.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>>.
7. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154657/asr>>.
8. Lietuvos Respublikos vertibinių popierių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291834/asr>>.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Vokietijos civilinis kodeksas (611–630 straipsniai). Bürgerliches Gesetzbuch (BGB).[interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.] Prieiga per internetą:<https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.
2. Australian Corporation Act (2001) sec. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/s180.html>.

3. Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <www.aktiengesetz.de>.

Travaux preparatoires

1. MALINAUSKAITĖ-EMBREKTĖ, A., „Ar galima bendrovės vadovo darbo sutartį nutraukti darbdavio valia nesant darbuotojo kaltės?“ Vilnius: Verslo žinios, 2019 m. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.vz.lt/verslo-valdymas/2019/08/20/ar-galima-bendroves-vadovo-darbo-sutarti-nutraukti-darbdavio-valia-nesant-darbuotojo-kaltes#ixzz64ZcUDnf0>>.
2. Sesickas, L. Savoka „laikinais paskirtas eiti vadovo pareigas“ gali turėti skirtingas teises reikšmes, 2019 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.glimstedt.lt/publikacijos/2019/savoka-laikiniai-paskirtas-eiti-vadovo-pareigas-gali-tureti-skirtingas-teises-reiksmes/>>
3. FOIGT NORBAIŠIENĖ, D., „Ar sprendimas nemokėti mokesčių gali būti normalia verslo rizika?“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2017/05/11/ar-sprendimas-nemoketi-mokesciu-gali-buti-laikomas-normalia-verslo-rizika#ixzz65q8CpZ8F>>.

Specialioji literatūra

1. The Law Commission and The Scottish Law Commission (Law Com No. 261, Scot Law Com no 173). Company directors: regulating conflicts of interests and formulating a statement of duties. September, 1999, p. 309 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.scotlawcom.gov.uk/files/7312/7989/6683/rep173.pdf>>
2. Lietuvių kalbos institutas. Lietuvių kalbos žodynas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis>.
3. BAKANAS, Andrius; BARTKUS, Gintautas, et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 180.
4. JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. „Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?“, 2010 m., [žiūrėta 2019 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/c7e/16_Jakuntaviciute.pdf>.
5. EDWARDS, V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, (p. 49).

6. MIZARAS, M., *et al.* *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, (p. 388).
7. GREIČIUS, R. „*Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*“. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007. (p.125–126).
8. VĖLYVIS, S., *Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997, (p. 208).
9. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė. I. Tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, (p. 290).
10. DAVULIS T., „*Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje*“. Iš *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: liber amicorum* Valentinas Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2008, (p. 99.)
11. MARTIŠIENĖ, B. *Darbo santykių reguliavimo civiliniai teisiniai aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 116-117 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą:http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120629_152513-66880/DS.005.0.01.ETD
12. BAGDANSKIS, T. *Darbdaviui atstovaujšančio asmens materialinės atsakomybės problemos*. Jurisprudencija, 2004, 56(48): p. 89-90.
13. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, (p. 260).
14. DORNSEIFER, F. Germany. *Corporate Business Forms in Europe*. München: EuropeanLawPublishers GmbH, 2005, (p. 280–281).
15. TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006, (p. 14).
16. PACEVIČIUS, T. *Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą* // *Juristas*, 2004. Nr. 4 (7). (p. 5).
17. AMBRASIENĖ, D. ir kt. *Civilinė teisė (prievolių teisė)* – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006;
18. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. VI knyga. Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. (p. 342).

19. Guth v. Loft, Inc., 23 Del. Ch. 255, Del. Supreme Court (1939), [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ravellaw.com/opinions/da3b68ca965792bc930baf9d3f8d4e3e?query=Guth%20v.%20Loft>>.
20. RANDY, J., Holland, „Delaware Directors Fiduciary Duties: The Focus on Loyalty”, *University of Pennsylvania Journal of Business Law* (2009): (p. 698).
21. MARTIN, A. E. *A dictionary of Law*. Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 165. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fd.unl.pt/docentes_docs/ma/wks_MA_21613.pdf>.
22. ČERKA, P. „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“ *International Journal of Baltic Law* 1 (2002): (p. 62-63).
23. HANNE, S., METTE, N., KARSTEN., E. S., *Boards of directors in European Companies: Reshaping and Harmonising Their Organisation and Duties* (Nyderlandai: Kluwer Law International, 2013). (p. 17).
24. CARSTEN G. B., PAECH, P., ir SCHUSTER E. P., *Study on Directors Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 108–115; Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): (p. 93).
25. BAKANAS, A. *Et al. Antroji knyga „Asmenys“*. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Justitia, Vilnius, 2002, (p. 192-193).
26. Duties and Liabilities of directors under the UK Company, Act 2006, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://graduatesbrain-box.blogspot.com/2011/01/duties-and-liabilities-of-directors.html>>.
27. FLANNIGAN, R. The Strict Character of Fiduciary Liability. *New Zealand Law Review* [interaktyvus], 2006 [žiūrėta 2019-11-11], p. 231. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=940659>>.
28. PERMANENT BUILDING SOCIETY (IN LIQ) v WHEELER AND ORS, Supreme Court of Western Australia, Full Court, 28 July 1994, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://iknow.cch.com.au/document/atagUio382743sl10494395/permanent-building-society-in-liq-v-wheeler-and-ors>>.

29. Bristol & West Building Society v Mothew (t/a Stapley & Co) [1998] Ch. 1 (24 July 1996), [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <[https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/D-0004863?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/D-0004863?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1)>.
30. MC MILLAN, L., „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine”, *William & Mary Business Law Review* (2013): 526; S. Samuel Arsht, „The Business Judgment Rule Revisited”, *Hofstra Law Review* (1979): 93; Henry G. Manne, „Our Two Corporation Systems: Law and Economics”, *Virginia Law Review*, (1967): (p. 270).
31. SAMUEL, S., „The Business Judgment Rule Revisited“, *Hofstra Law Review* (1979): (p. 97).
32. BITĖ, V., GUMULIAUSKIENĖ, G., „*The business judgment rule in Lithuania*“, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://mruni.pure.elsevier.com/en/publications/the-business-judgment-rule-in-lithuania>>.
33. JAKUNTAVIČIŪTE G. „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), (p. 123).
34. PONTA, A., RADU, N. „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries”, *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): (p. 137).
35. GIRALDO C & BOGOTA C, „*Factors Governing the Application of the Business Judgment Rule: An Empirical Study of the US, UK, Australia and the EU*“ p. 117 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicas.unam.mx/publica/librev/rev/vniver/cont/111/cnt/cnt5.pdf>>.
36. CARSTEN G. B., PAECH, P., ir SCHUSTER E. P., *Study on Directors Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 108–115; Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): (p. 154).
37. STEPHEN M. BAINBRIDGE, „The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine“, *UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper* 03-18 (2003): (p. 7).
38. VENTORUZZO, M., ir kt., *Comparative Corporate Law* (West Academic Publishing, 2015), 383-384; Franklin A. Gevurtz, „Disney in a Comparative Light“, *University of the Pacific: McGeorge School of Law* (2007): (p. 1-2).
39. MADISSON, K. *Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis*. Research paper. Riga graduate school of law, 2012. (p. 35).

40. J. J. du Plessis et al. *German Corporate Governance in International and European Context*. Berlin, 2007. (p. 60 - 61.)
41. COLLIN P. H. Dictionary of Law. – Peter Collin Publishing Ltd. 1998. (Derivative action – action started by a shareholder (or a group of shareholders) which is derived from the company’s rights but which the company itself does not want to proceed with.), (p. 72).
42. ARMALYTĖ O., Pažūsis L. *Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas*. – Vilnius: Alma littera, 1998., (p. 129 – 130).
43. MIKALONIENĖ, L., „Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai“ *Teisė* 93 (2014), (p.114).
44. DAN W. PUCHNIAK, HARALD BAUM, MICHAEL EWING-CHOW, *The derivative action in Asia A comparative and functional approach* (United Kingdom : Cambridge University Press, 2012), (p.14).
45. ELIZABETH J. THOMPSON, „Direct harm, special Injury, or duty owed: which test allows for the most shareholder success in direct shareholder litigation?“ (The University of Iowa, 2006: 221). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/\(A12\)%20Thompson.pdf](http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/(A12)%20Thompson.pdf) .

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga „Bendrovės vadymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo“, 2016 m. lapkričio 23 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos/67>>.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *V. Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. LK AB „Klaipėdos Smeltė“*, 3K-3-284/2007.
4. Lietuvos Aukščiausias Teismo 2019 m. spalio 24 d, nutartis civilinėje byloje Nr. e3-3-309-403/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-teismai.lt/byla/265601741126039/e3K-3-309-403/2019#>>.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje R.B v. UAB „Europa Group“, „Group Europa Investment“, Nr. 3K-3-238/2007.
6. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-1027-241/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/tp/1770791&Zodziai=%22fiduciariniai%20santykiai%22&ZodziaiKur=pa4#B_0>.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-123/2006. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/278245365553691/3K-3-123/2006>>.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs sprendimai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/92584870597449/3K-7-444/2009>>.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-177-701/2017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=be4dc128-305b-454b-94dd-16a437b5f228>>.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje L. J. v. UAB „Termosta“, Nr. 3K-22/2010.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G., Nr. 3K-3-19/2012.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2018 m. gruodžio 4. UAB „Linava“ v. A.B, Nr. 3K-3-460-421/2018, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=e02ba2b1-f246-4635-b80f-4000c818600d>>.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 2013 m. spalio 11 d. UAB „Barker textiles“ v. I.A., Nr. 3K-3-427/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/170340048475904/3K-3-427/2013>>.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje L. J. v. UAB „Termosta“, Nr. 3K-22/2010.

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G., Nr. 3K-3-19/2012.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje L. J. v. UAB „Termosta“, Nr. 3K-22/2010.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį civilinėje byloje 2015 m. gegužės 29 d. BUAB „Mantrida“ v. E. M., E.Z., Nr. 3K-3-331-695/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. <<https://eteismai.lt/byla/201021538244525/3K-3-331-695/2015>>.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 9 d. Nr. 3K-3-31-378/2017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=2751cba4-ec61-464b-82c8-8af81f1896bf>>.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 25 d. UAB „Klaipėdos motorai“ v. I. V., R. A. ir L.P nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-349-415/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-11-09]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/244062933836385/3K-3-349-415/2015>.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2011 m. kovo 25 d., UAB „Limantra“ v. N.G, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/159464341025648/3K-3-130/2011>>.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2009 m. liepos 31 d., UAB „Vombatas“ v. A. Š., Nr. 3K-3-335/2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/182359109453935/3K-3-335/2009>>.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011. Teismų praktika. 2011, Nr. 35.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, 2006 m. gegužės 25 d., J. v. J. B. ir kt., Nr. 3K-7-266/2006, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/119693635966881/3K-7-266/2006>>.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, 2015 m. kovo 25 d. BUAB „SRTP“ v. R. R., E. G., A. A., G. B., Nr. 3K-3-152-686/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/138563117168040/3K-3-152-686/2015>>.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, 2008 m. gegužės 26 d. nutartis, UAB „Nirvana“ v. G.G., Nr. 3K-3-314/2008, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/131040327000698/3K-3-314/2008>>.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis, UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-322/2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/131319302612080/3K-3-322/2008>>.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis, BUAB „Saulėtekis“ v. I. K. ir kt., Nr. 3K-3-604/2006, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/93745005369997/3K-3-604/2006>>.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis, UAB „Toirenta“ v. G. R. , V. P. , M. D. , A. C. , Nr. 3K-3-624/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/236113577911396/3K-3-624/2013>>.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis, J. A. J. v. A. B., Nr. 3K-3-454/2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/22801887699991/3K-3-454/2010>>.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 31 d. nutartis, „Inrent“ v. „AKS projektai“, Nr. 3K-3-167-611/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/183762697575564/3K-3-167-611/2015>>.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 17 d. nutartis, B. L v. S. B, Nr. 3K-3-614/2002, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/183762697575564/3K-3-167-611/2015>>.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutartis, Nr. 3K-3-880/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 21 d. Nr. 3K-3-191/2005.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 19 d. Nr. 3K-3-880/2002.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 8 d. nutartis, „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/153018195876186/3K-3-64-248/2016>>.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 20 d. nutartis, „Metalų ženklai“ v. A. T. ir A. I., Nr. 3K-3-334/2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/268641038890750/3K-3-334/2010>>.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis, UAB „Druskininkų autobusų parkas“ v. V. V., Nr. 3K-3-508/2014, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/90226447289687/3K-3-508/2014>>.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014. Teismų praktika. 2014, Nr. 41.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2000. Teismų praktika, 2000, Nr. 14.

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis, UAB „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/230765121919041/3K-3-66/2015>.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-353/2002.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis, BUAB „Naruva“ ir V. P., G. T., E. T., v. „Gražeda“, Nr. 3K-3-210-611/2015, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/120463301626804/3K-3-210-611/2015>.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-313/2017, BUAB „Toresus“ v. I. G. ir R. K. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/104503068187416/e3K-3-30-313/2017>.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis, Nr. 3K-3-298-701/2016, BUAB „Rangesta“ v. D. T. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/26320667516847/3K-3-298-701/2016>.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/219111955315780/3K-3-648/2013>.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis, BUAB „Taurus–Ekspres“ v.s K. N. ir Lietuvos ir Vokietijos UAB „Transdelta“, Nr. 3K-3-283/2014. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/154842085335478/3K-3-283/2014>.
47. Lietuvos Respublikos apeliacinio teismo sprendimas, 2018 liepos 5 d., L.J v. V.M., Nr. E2A-408-943/2018 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. <https://eteismai.lt/byla/213091100654512/e2A-408-943/2018>.

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartį, UAB „Medicinos bankas“ v. D. B., Nr. 3K-7-115-915/2017, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/214096420332578/e3K-7-115-915/2017>>.
49. Lietuvos apeliacinis teismo sprendimas 2019 m. spalio 30 d., UAB „Kėdainių aruodai“ v. V. Š., e2A-513-881/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-teismai.lt/byla/188399896080950/e2A-513-881/2019>>.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis, BUAB „Elektrėnų švara“ v. E. D., V. Ž., A. Z., Nr.2A-312-790/2019, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/252801401678691/2A-312-790/2019>>.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis, A. B., UAB „Group Europa Investment“ ir UAB „Europa Group“ v.s R. B., M. J., UAB „Aderas“, Nr. e3K-3-472-313/2018, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eteismai.lt/byla/279397271609558/e3K-3-472-313/2018>>.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, „LRG farmacija“ kreditoriaus uždarnosios akcinės bendrovės „GlaxoSmithKline Lietuva“ v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A., Nr. 3K-3-234/2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=7033e8f5-a444-4af2-970a-a97df44ff2d2>>.
53. ARONSON v. LEWIS, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).
54. Cede & Co. v. Technicolor Inc. 634 A.2.d. 345, 361 (Del. 1993).
55. Vokietijos Federalinio teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) 1997 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje ARAG/Garmenbeck, Nr. 175/95.

SANTRAUKA

Lietuvoje bendrovės vadovams suteikti labai platūs įgaliojimai. Praktikoje pastebima, kad vadovo veikla neatsiejama nuo didelės rizikos prisiėmimo kasdienėje bendrovės veikloje. Vykdam savo pareigas netinkamai ar aplaidžiai bendrovės vadovas gali sukelti nuostolius ne tik pačiai bendrovei, bet ir padaryti įtaką atitinkamam verslo sektoriui. Pažymėtina, kad tinkamas ir vienodas teisinis bendrovės vadovo atsakomybės taikymas ne tik padėtų išvengti situacijų, kai bendrovės vadovai už netinkamą vadovavimą gali išvengti civilinės atsakomybės, bet ir paskatintų bendrovės vadovą tinkamai elgtis rinkoje bei veikti bendrovės naudai.

Šiame darbe nagrinėjama vadovo civilinės atsakomybės vidiniuose santykiuose problematika. Nagrinėjant šią temą siekiama išanalizuoti bendrovės vadovo teisinio statuso ypatumus, taip pat vadovui taikytinos civilinės atsakomybės ribas bei procesines bendrovės teisių gynimo galimybes.

Vadovaujantis šio magistrinio darbo tikslu ir uždaviniais, šis darbas yra suskirstytas į tris pagrindines dalis: *pirmoje* darbo dalyje nagrinėjamas bendrovės vadovo teisinis statusas, nustatomi vadovo teisinio statuso dualizmo probleminiai aspektai, nagrinėjamas vadovo darbo statusas per civilinės ir darbo teisės prizmę. Taip pat atskleidžiami *de facto* ir laikinojo vadovo apibrėžimai bei aptariamos vadovui taikytinos civilinės atsakomybės sąlygos. *Antroje* darbo dalyje aptariamos bendrovės vadovui taikytinos lojalumo bei rūpestingumo pareigos, pateikiamas verslo sprendimo taisyklės taikymas bei jos raida Lietuvoje ir užsienio valstybėse, nagrinėjamos bendrovės vadovo įstatyminės pareigos. *Trečioje* darbo dalyje analizuojamos procesinės bendrovės interesų gynimo formos, pateikiami teismų praktikoje tiesioginio bendrovės ieškinio pavyzdžiai, pateikiamas išvestinio ieškinio apibrėžimas, šio ieškinio atsiradimo pagrindai bei taikymo ypatumai.

Pagrindinė šio darbo išvada susijusi su bendrovės vadovo atsakomybės dualizmo problematika. Esminis kriterijus, nustatant vadovui taikytinos atsakomybės rūšį, yra pažeistų vadovų pareigų pobūdis. Tačiau atsakomybės taikymo klausimas negali būti sprendžiamas atskirai, todėl, be kita ko, turi būti negrinėjamos lojalumo ir rūpestingumo pareigų pažeidimo aplinkybės, verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo pagrįstumas, be to, reikia nustatyti vadovo teisinį statusą bendrovėje – ar pažeidimo metu vadovas buvo paskirtas teisės aktų nustatytu būdu, ar jis buvo *de facto* vadovas, ar tam tikras asmuo laikinai ėjo vadovo pareigas. Galiausiai, esant bendrovės teisių pažeidimui, bendrovė gali pasinaudoti jai suteiktomis procesinėmis pažeistų teisių gynimo būdais, t.y. pareiškiant teisoginį arba išvestinį ieškinį.

SUMMARY

In Lithuania, the company's director has a very wide range of rights. In practice, it means that the director's activities are inseparable from taking high risks in the day-to-day operations of the company. Performing his duties improperly or negligently, the head of the company may not only cause losses to the company itself, but also to influence the relevant business sector in an unfortunate way. It should be noted that a proper and uniform legal liability application of the company director actions would not only help to avoid situations where company executives can face civil liability for mismanagement, but also encourage to behave properly and to operate in favour of the market.

This paper examines dilemmas of the manager's civil liability in internal relationships. The aim of this topic is to analyse the legal status of the directors in the company as well as the limits of civil liability application to them and the opportunities to defend the company's procedural rights.

According to the aims and objectives of this master's thesis, this paper is divided into three main parts: the first part discusses the legal status of the head of the company, identifies problematic aspects of the director's legal status dualism as well as examines their employment status through the prism of civil and labor law. Defines both de facto and temporary director rights as well as discusses the civil liability conditions applicable to them. Second part of the paper discusses the responsibilities of loyalty and diligence applicable to the head of the company, presents the ways of the business decision rule application and its development in both Lithuania and abroad, examines the statutory duties of the head of the company. In the third part of the thesis, procedural forms for the company's interests protection are analysed; the examples of direct company claims in court practise are presented together with a definition of a derivative claim as well as the circumstances of its appearance and the peculiarities of its application.

The main conclusion of this thesis is related to the problem of the director's responsibilities dualism. The essential criterion for determining the type of liability to be imposed on a director is the nature of the managerial duties violated. However, the issue of liability cannot be determined separately, and therefore, factors to consider include the circumstances under the breach of loyalty and diligence. The validity of the business decision rules applied needs to be established together with the legal status of the manager in the company - whether the manager was appointed by law at the time of the violation in the prescribed manner, whether he was a de facto manager or a particular person acting temporarily as a director. Finally, in the event of a breach of the company rights, the

company can utilise its procedural rights violation acts i.e. issuing a direct or derivative claim.